

ערביי ישראל

בשוק העבודה

המכון
החרדי
למחקר
מדיניות

ניצה (קלינר) קסיר

התכנית לכלכלנים חברתיים

אוניברסיטת תל-אביב

הקדמה - מוטיבציה

חשיבות שילובן בתעסוקה של אוכלוסיות מגוונות

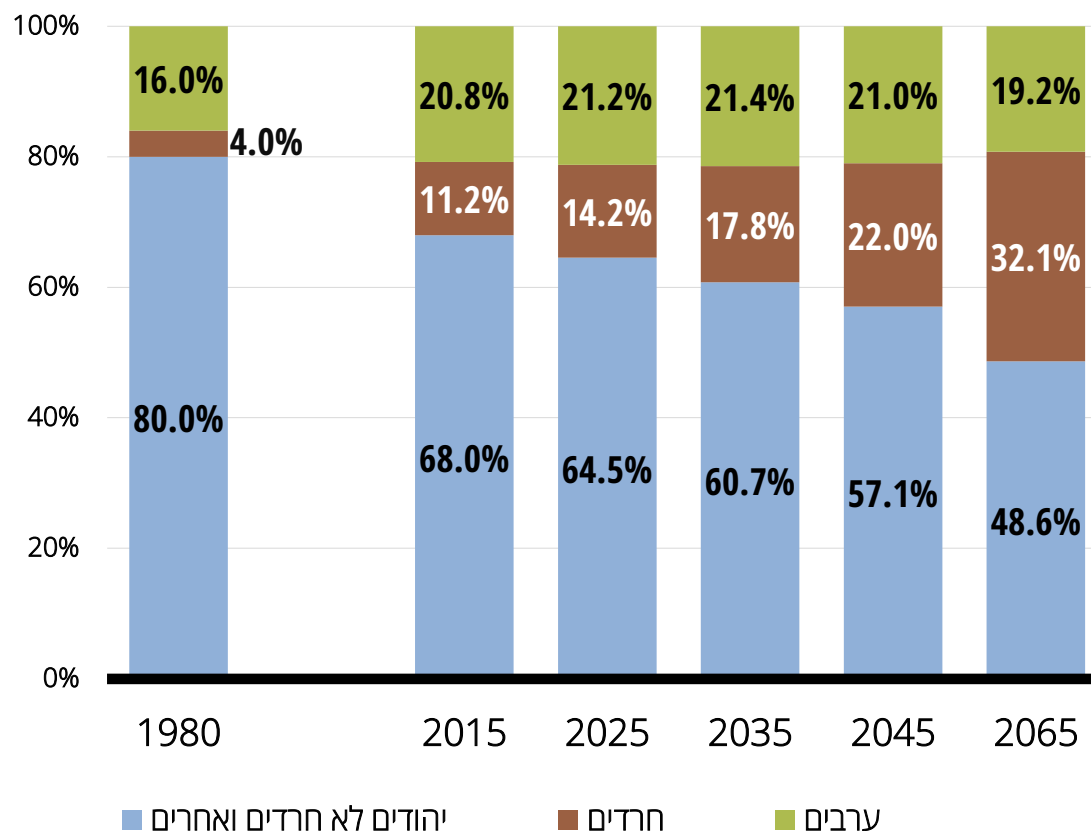
תחזית התפלגות האוכלוסייה לפי שנים (כלל הגילאים)

אתגרים

- שילוב האוכלוסיות המגוונות בחברה ובכלכלה, תוך הסתכלות על כלל האוכלוסיות
- אתגר מרכזי: שילוב הערבים והחרדים (OECD)

רציונל

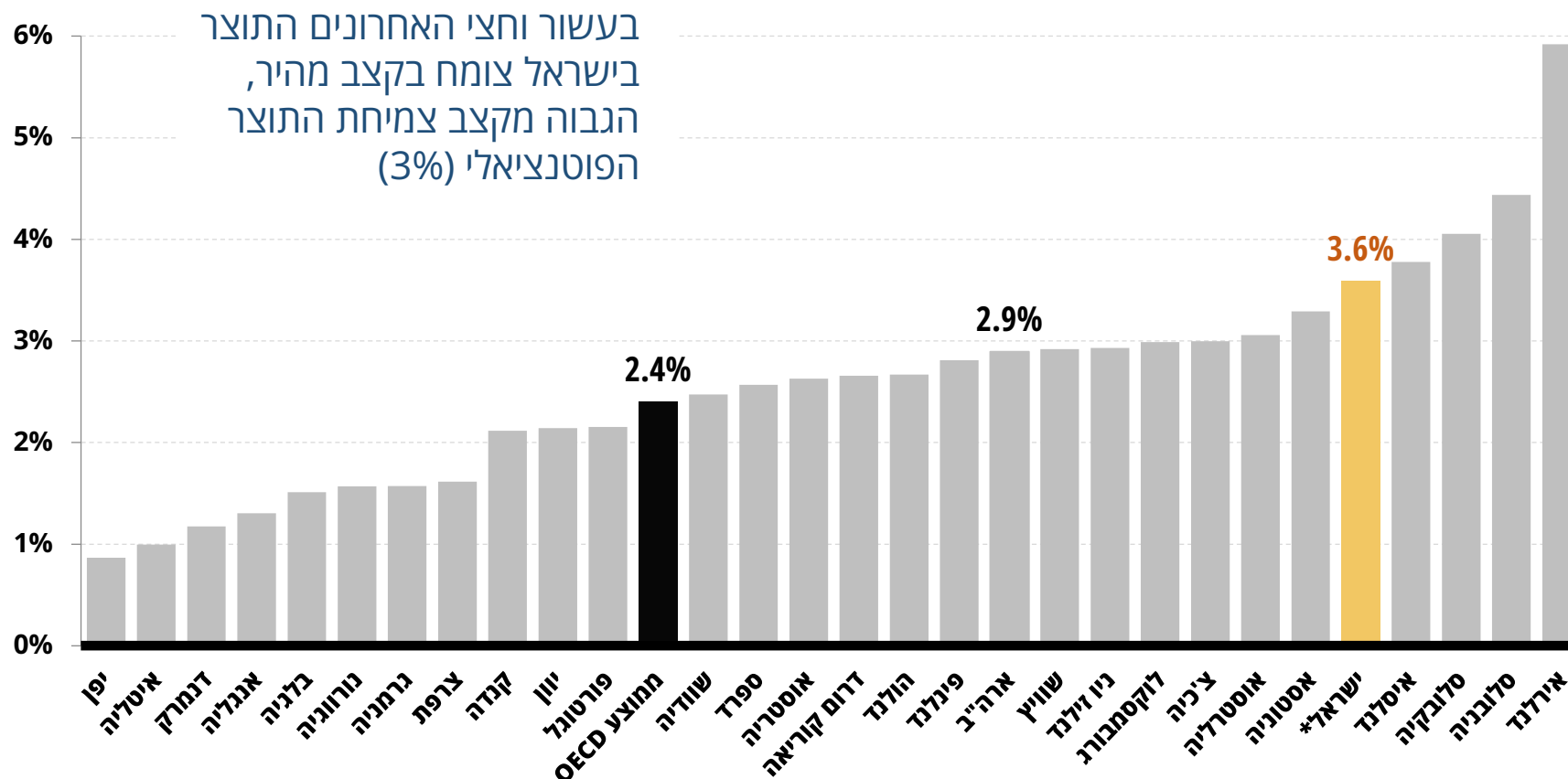
- האוכלוסיות המגוונות הן חלק מהמדינה
- שילוב האוכלוסיות השונות משליך על כלל האוכלוסייה

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "איכות חיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי", המכון החרדי למחקרי מדיניות.
נתונים: שנת 1980 – עיבודים מנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. שנים 2015–2065 – מצגת "אוכלוסיית ישראל בפתחה של שנת 2017 ותרחישים לגידול האוכלוסייה בעתיד", ד"ר אחמד חליחל, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

צמיחה כלכלית

שיעור צמיחת התוצר, השוואה בינלאומית, 2018

"אנחנו הצלחה מאקרו-כלכלית מסחררת"

(פרופ' טרכטנברג, מתוך כתבה של מירב ארלוזורוב, 18.4.2018)

מקור: OECD, Economic Outlook No 104 - November 2018, real GDP. הנתונים מהווים אומדן משנת 2018. * אומדן הלמ"ס לשנת 2018 (מעודכן לתחילת מרץ 2019) עומד על 3.2%.

□ צמיחת המשק חשובה, אך היא רק חלק מהסיפור

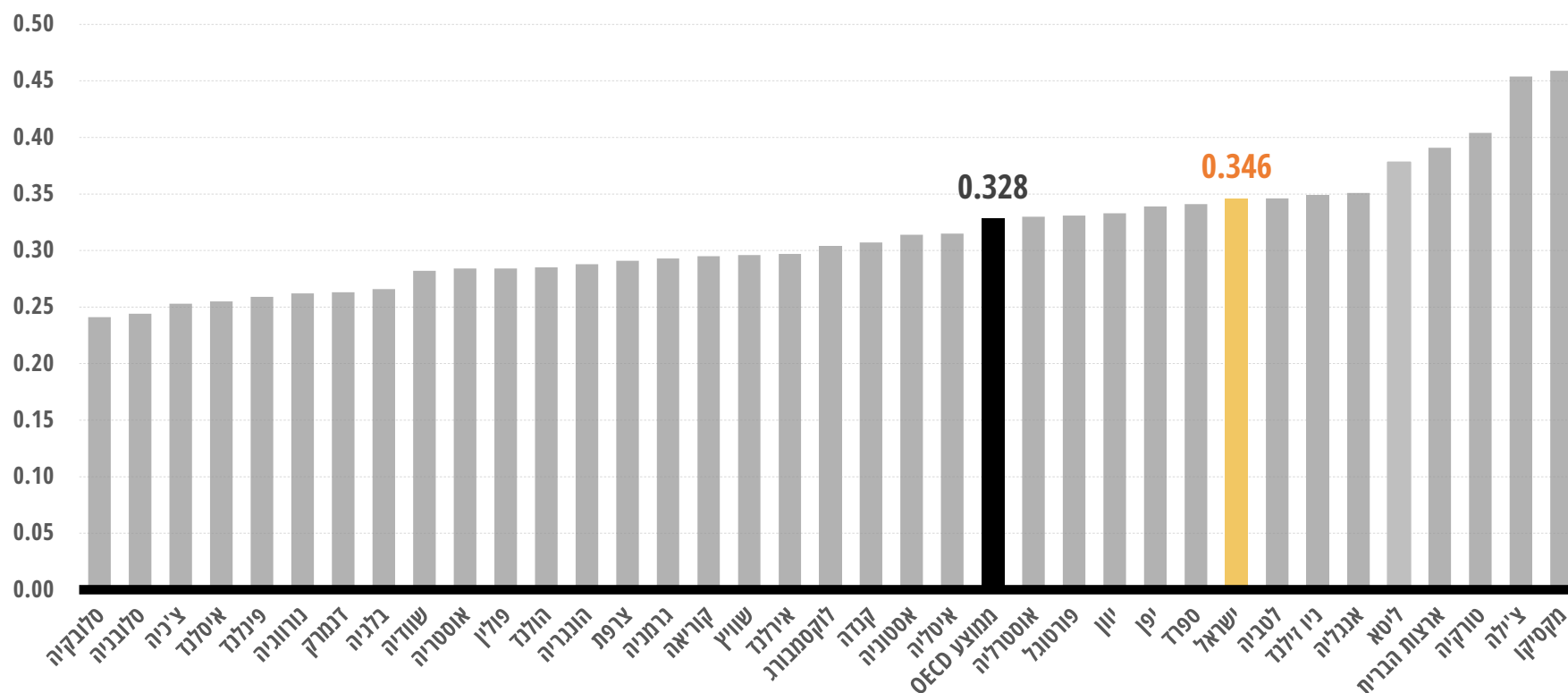
□ חשוב שהצמיחה תהיה מכלילה – כלל האוכלוסייה תהנה ממנה

□ חשוב שהצמיחה תהיה בת קיימא – שוויון בין דורי וקיימות

- תוכל להתקיים לאורך זמן
- תהיה מושתתת על יסודות שיאפשרו המשך צמיחה גבוהה – תיתרם על ידי שיפור בתשתיות ובהון האנושי

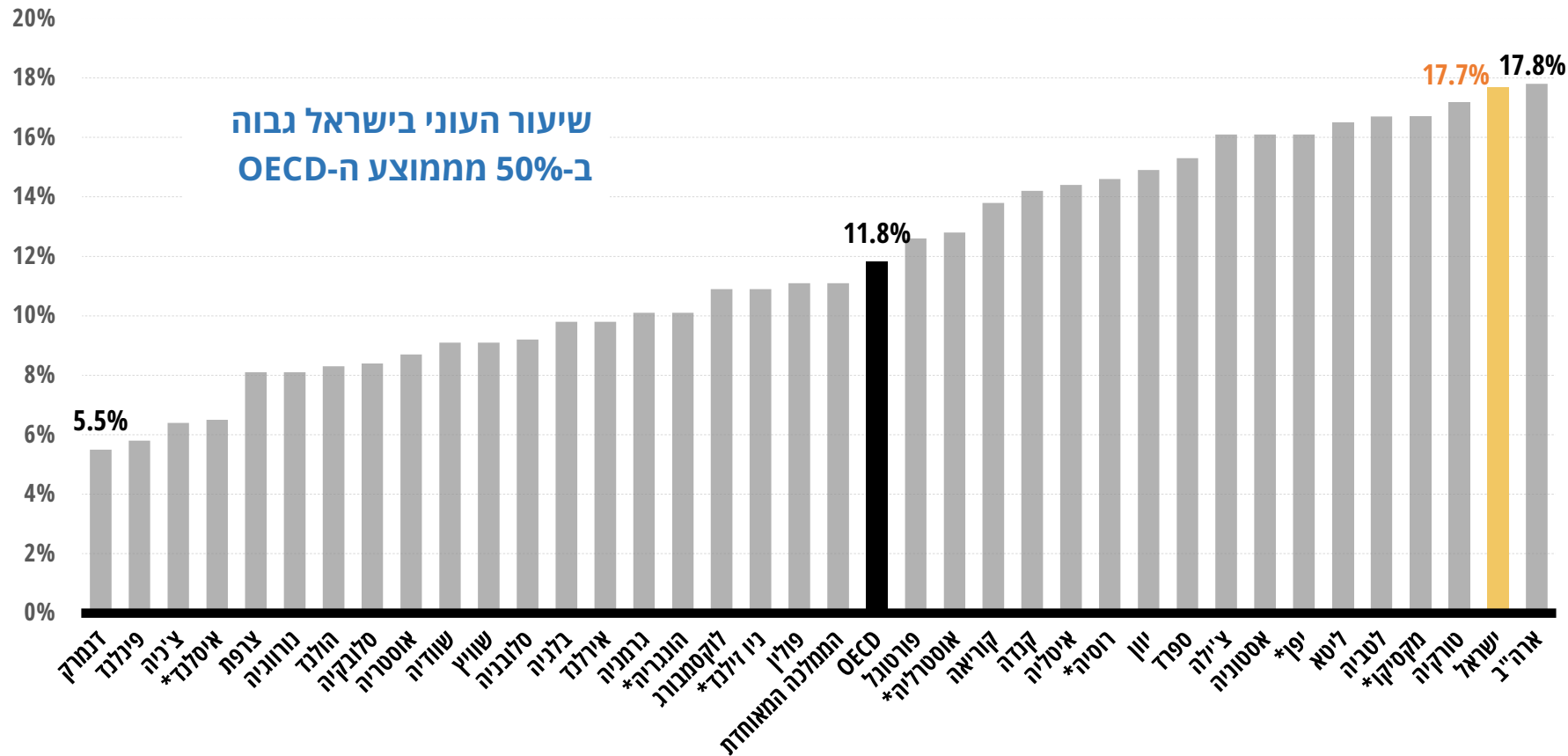
אי שוויון כלכלי

אי השוויון בהכנסות (מדד ג'יני), השוואה בינלאומית

מקור: OECD Stat., Income Distribution and Poverty. נתונים לשנת 2016.
הערה: עבור חלק מהמדינות הנתון העדכני האחרון הוא לשנת 2015 או 2014. ממוצע מדינות ה-OECD חושב כממוצע פשוט של ערכי מדד ג'יני של המדינות השונות החברות ב-OECD.

תחולת (שיעור) העוני היחסי במדינות ה-OECD, נפשות*

שיעורי עוני גבוהים בחלק
מהאוכלוסיות המגוונות

כ-75% מהעניים הם
חרדים או ערבים

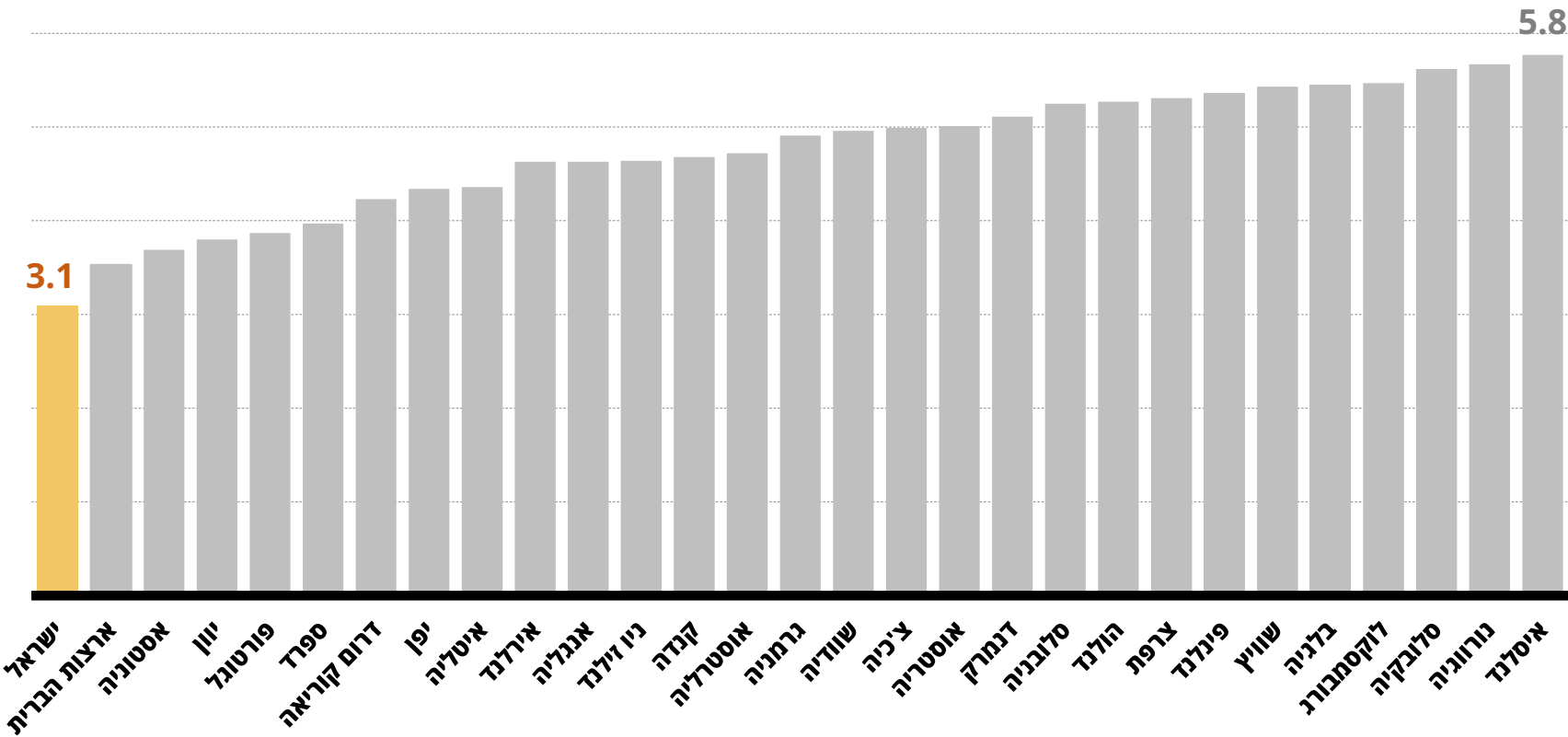
נתונים: OECD Stat. עוני לפי הכנסה פנויה. מחושב לפי סולם השקילות שבשימוש ה-OECD (שורש מספר הנפשות).
* הנתונים מתייחסים לשנים שונות בטווח השנים 2015-2016. באיסלנד, הונגריה, אוסטרליה, ניו זילנד ומקסיקו הנתון האחרון הוא משנת 2014, וביפן משנת 2012.

צמיחה מכלילה

"אנחנו הצלחה מאקרו-כלכלית מסחררת... אבל כישלון מיקרו-כלכלי"

(פרופ' טרכטנברג, מתוך כתבה של מירב ארלוזורוב, 18.4.2018)

מדד הכללה (Inclusion), השוואה בינלאומית, 2017

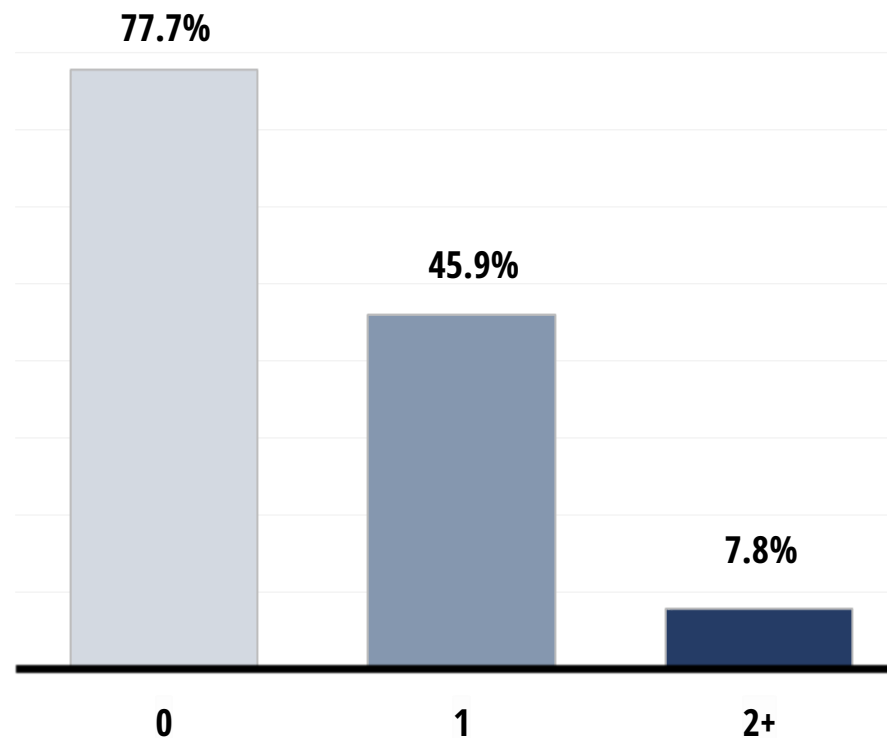
מקור: World Economic Forum, 2018.
הערה: סקלה בין 1 ל-7. מספר גבוה יותר מייצג מצב טוב יותר. המדד כולל 4 פרמטרים: הכנסה חציונית למשק בית, תחולת עוני, אי שוויון (מדדי ג'יני) בהכנסות ואי שוויון בעושר.

הקשר בין עוני ותעסוקה

שיעור העניים, לפי מספר מפרנסים*

ההסתברות להימצא
מתחת לקו העוני יורדת
ככל שמספר המפרנסים
גדל

(פלוג קרנית וניצה קסיר-קלינר**)

מקור: עיבודים לסקר הוצאות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2017. מבוסס על דוח המוסד לביטוח לאומי, 2017.
*משקי בית בהם המפרנס העיקרי בגיל העבודה העיקרי (25–64) **מתוך:** פלוג קרנית וניצה קסיר-קלינר, "על עוני עבודה ומה שביניהם", רבעון לכללה.

צמיחה בת קיימא

מקורות צמיחה

$$\begin{array}{ccccc} \text{עצימות העבודה} & & \text{פריון עבודה לעובד} & & \\ \boxed{\text{מספר עובדים במשק}} & \times & \frac{\boxed{\text{תוצר}}}{\boxed{\text{מספר עובדים במשק}}} & = & \boxed{\text{תוצר (GDP)}} \end{array}$$

$$\begin{array}{ccccc} \text{עצימות העבודה} & & \text{פריון עבודה לשעה} & & \\ \boxed{\text{שעות העבודה במשק}} & \times & \boxed{\text{תוצר לשעה}} & = & \boxed{\text{תוצר}} \end{array}$$

לחילופין:

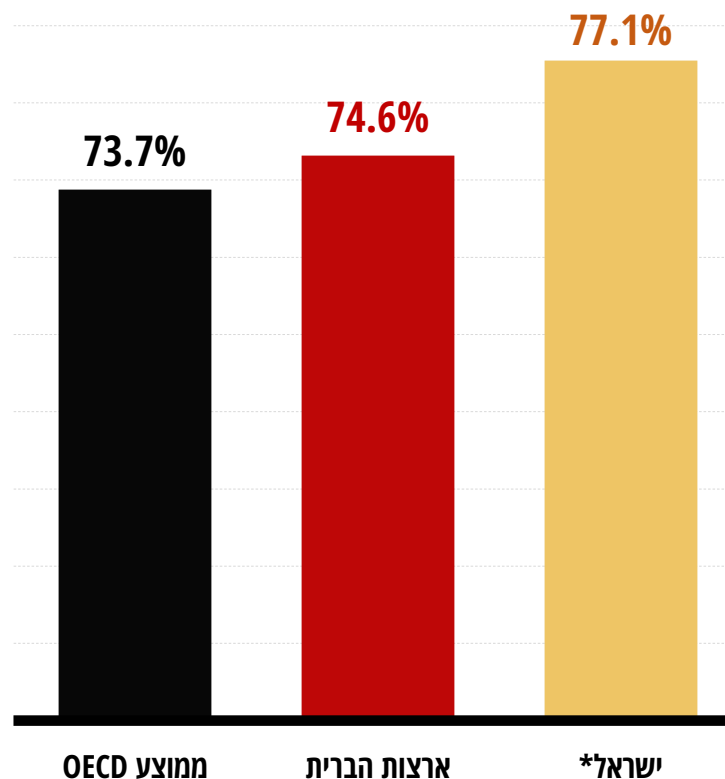
גורמים המשפיעים על התוצר:

- **פריון העבודה** – טכנולוגיה, הון אנושי, תשתיות, בירוקרטיה, הון פיזי ועוד
- **עצימות העבודה** – שעות עבודה, מספר עובדים

שיעור תעסוקה

שיעור התעסוקה, 2017, גילי 25-64

- ☐ שיעורי התעסוקה גדלו מאוד על פני השנים
- ☐ מספר שעות העבודה לעובד גבוה
- ☐ מתקרבים למיצוי פוטנציאל הגידול
- ☐ קיימת שונות גבוהה בשיעורי התעסוקה בין אוכלוסיות שונות - פוטנציאל קיים בקרב חלק מהאוכלוסיות מגוונות (שמשקלן באוכלוסייה צפוי לגדול)

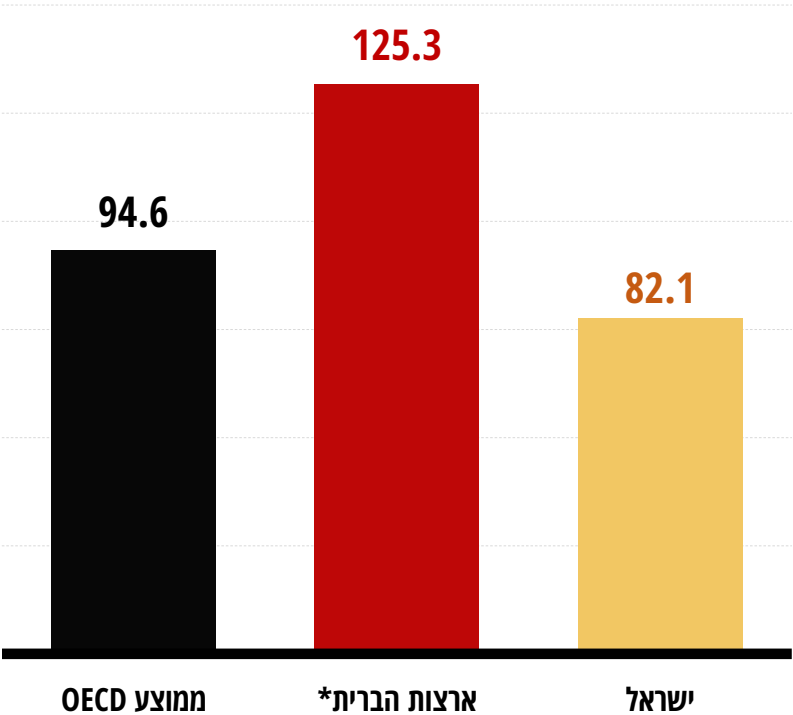

נתונים: OECD Stat. LFS by sex and age - indicators. (גילי 25-64, שנת 2017). *לפי נתוני הלמ"ס בשנת 2018 שיעור התעסוקה הגיע ל-78.3%: 82.5% בקרב גברים ו-74.2% בקרב נשים.

פריון העבודה

פריון לעובד (התוצר לעובד), ישראל, ארה"ב וממוצע ה-OECD, 2017
(אלפי דולרים, מחירים שוטפים)

פריון העבודה בישראל
נמוך בהשוואה
למדינות המפותחות
והפער אינו נסגר על
פני השנים

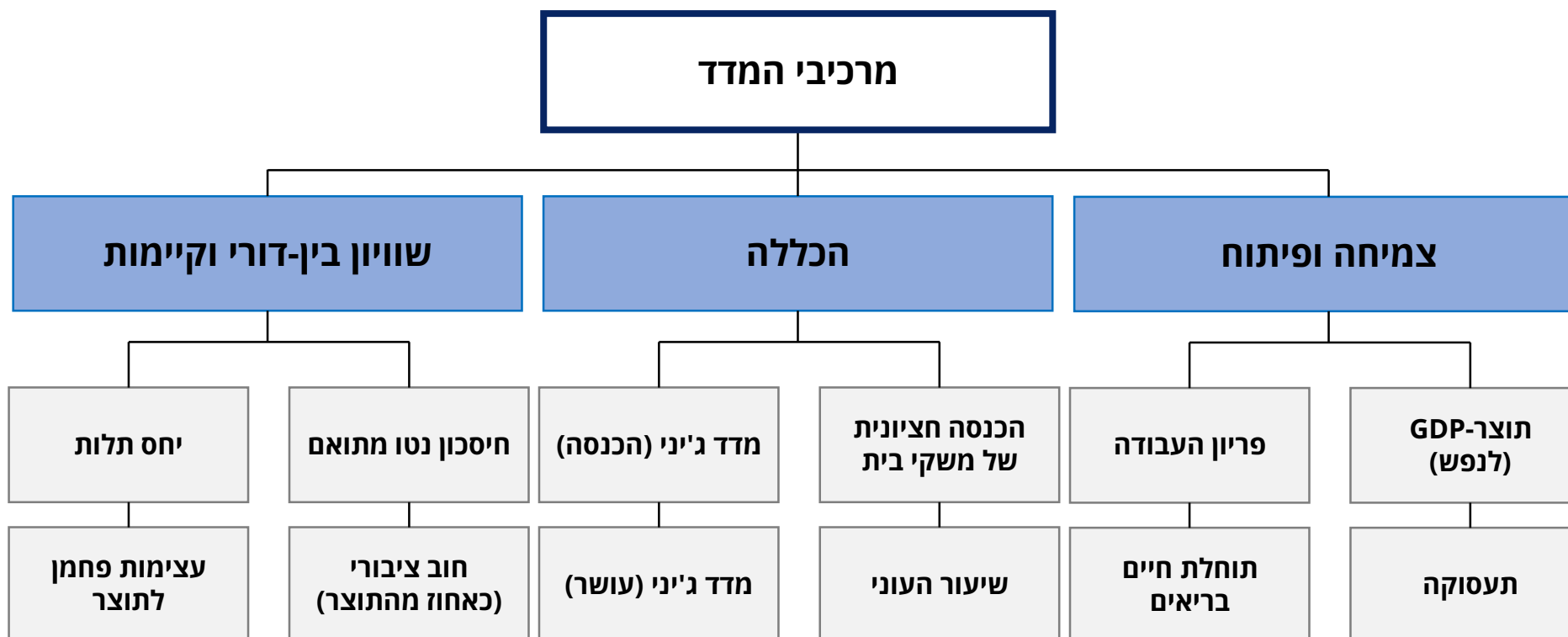
מקור: OECD stat. GDP per person employed, USD, current prices, current PPPs.

גורמים המשפיעים על הפריון:
* השקעה בהון
* רמת התשתיות
* חסמים בירוקרטיים וסביבה עסקית
(Doing Business)
* **הון אנושי**
* ועוד

**פריון עבודה נמוך יחסית, נפוץ בחלק
מהאוכלוסיות המגוונות**

צמיחה מכלילה ופיתוח

מדד צמיחה מכלילה ופיתוח (IDI)

**מדד פיתוח וצמיחה
מכלילה של ה-WEF
מורכב מ-12 פרמטרים ב-
3 תחומים:**

- צמיחה ופיתוח
- הכללה
- שוויון בין-דורי וקיימות

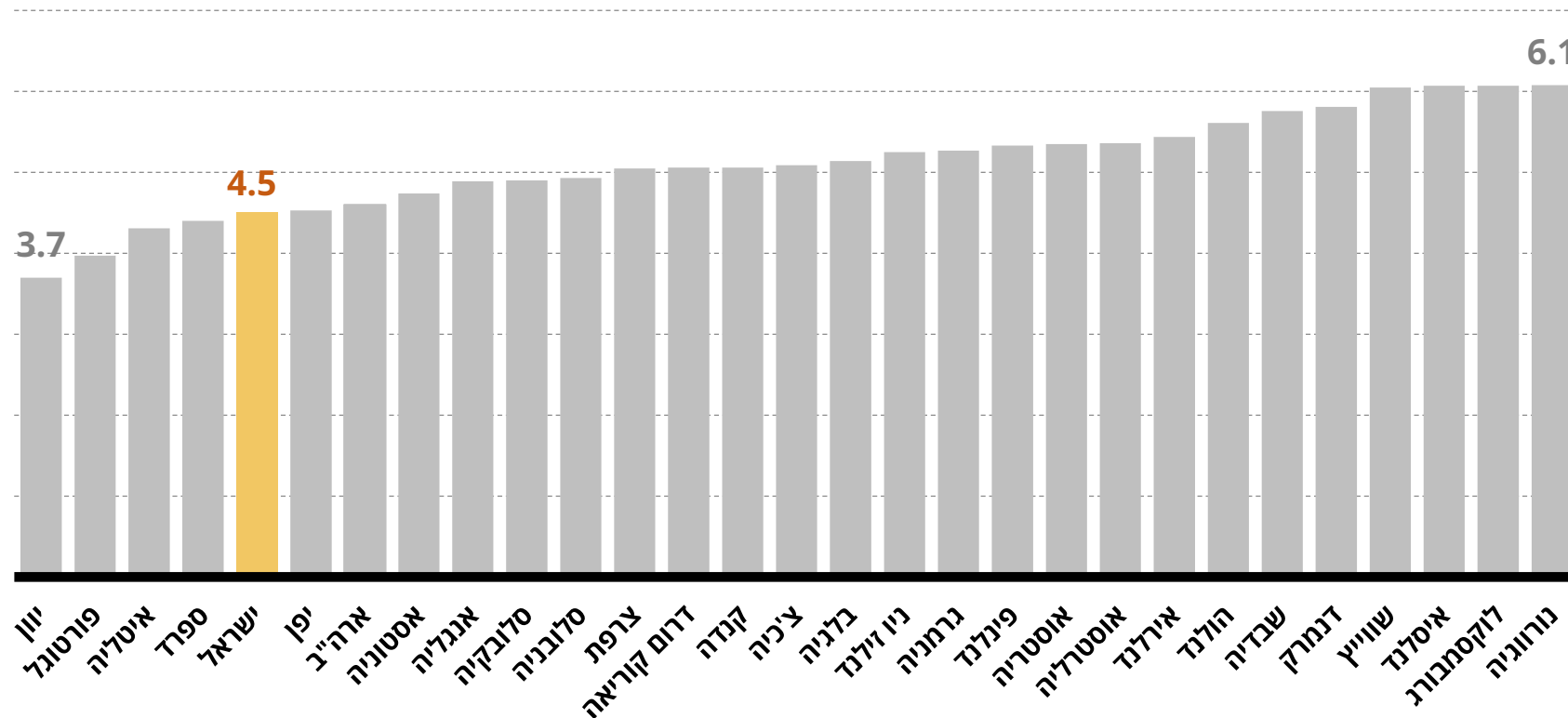
מקור: World Economic Forum, "The Inclusive Growth and Development Report 2017"

צמיחה מכלילה ופיתוח

"אנחנו באופוריה
מסוחררים מההצלחה שלנו
...ולא מבחינים בעננים
שמתקדרים באופק"

(פרופ' טרכטנברג, מתוך כתבה של מירב ארלוזורוב,
18.4.2018)

מדד צמיחה מכלילה ופיתוח (IDO), השוואה בינלאומית, 2017 (סקאלה בין 1 ל-7)

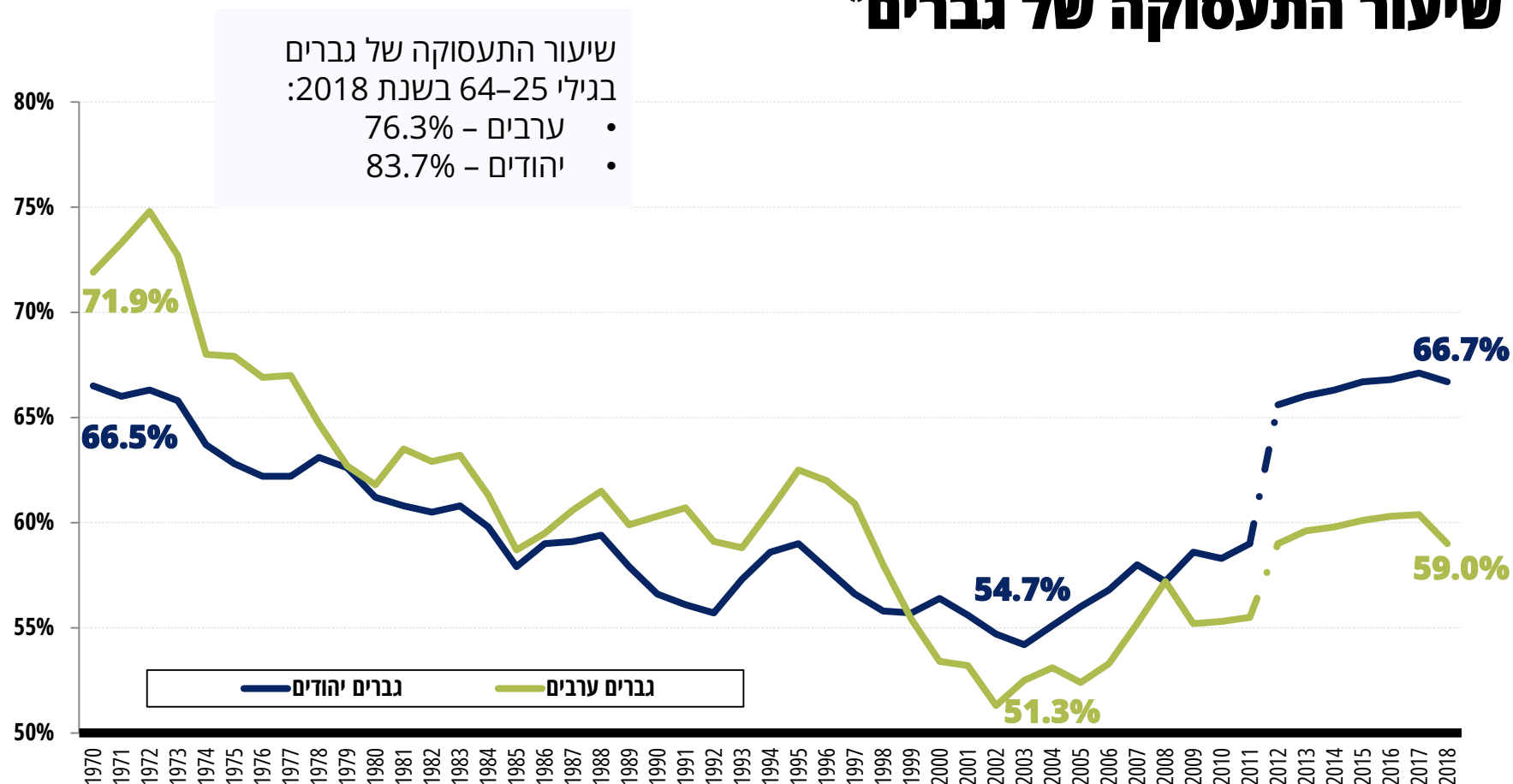

מקור: World Economic Forum, 2018
הערה: ההשוואה כוללת את כל המדינות המפותחות שנבדקו. מדד פיתוח וצמיחה מכלילה של ה-WEF מורכב מ-12 פרמטרים ב-3 תחומים: צמיחה ופיתוח, הכללה ושוויון בין-דורי וקיימות.

עובדות מרכזיות - תעסוקה

תעסוקה

שיעור התעסוקה של גברים*

שיעור התעסוקה
של גברים ערבים
נמוך

מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions".
נתונים: עיבודים מעודכנים מסקרי כוח אדם של הלמ"ס, בני 15 ומעלה, שנים 1970–2018. *בסדרה יש שבר שכן שונו הגדרות התעסוקה בין שנת 2011 ל-2012, מתעסוקה אזרחית לתעסוקה הכוללת גם תעסוקה צבאית.

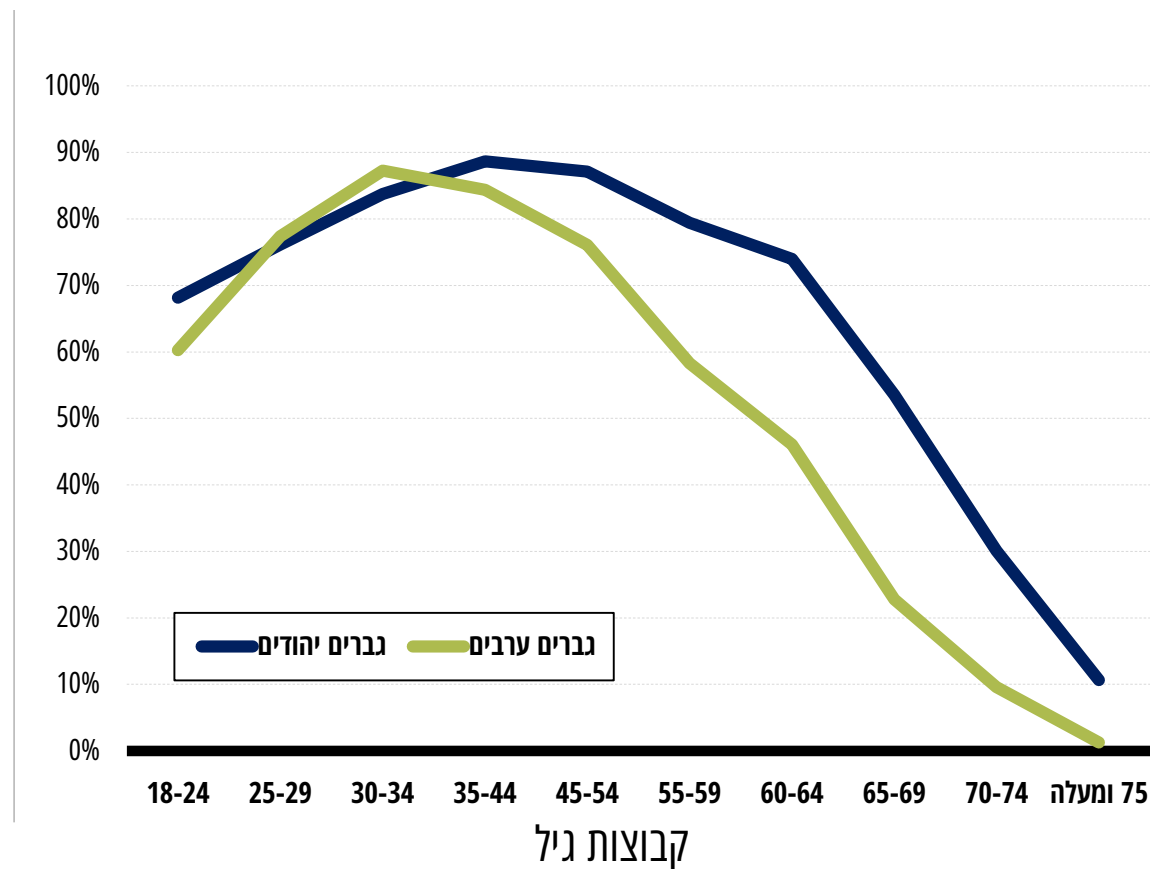
תעסוקה

שיעורי התעסוקה של גברים, לפי גיל, אחוזים

פרישה מוקדמת של ערביי ישראל
חריגה בהשוואה:

□ למדינות מערביות

□ למדינות מוסלמיות
וערביות אחרות ובכלל זה
הרשות הפלסטינית

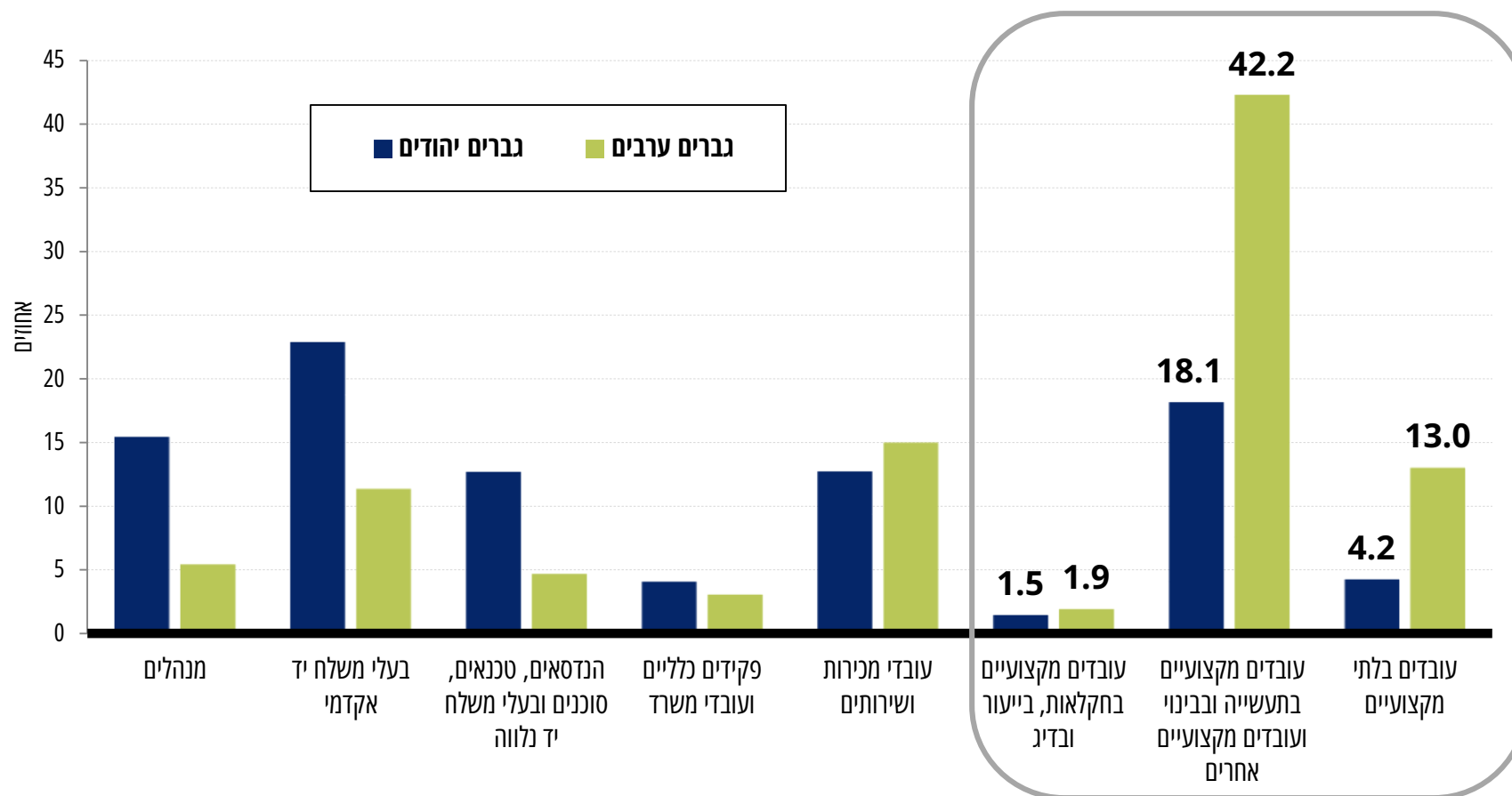

הגברים הערבים
פורשים מהעבודה
בגיל צעיר

מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions".
נתונים: עיבודים מסקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבודים מעודכנים לשנת 2016.

תעסוקה

תעסוקת גברים לפי משלח יד

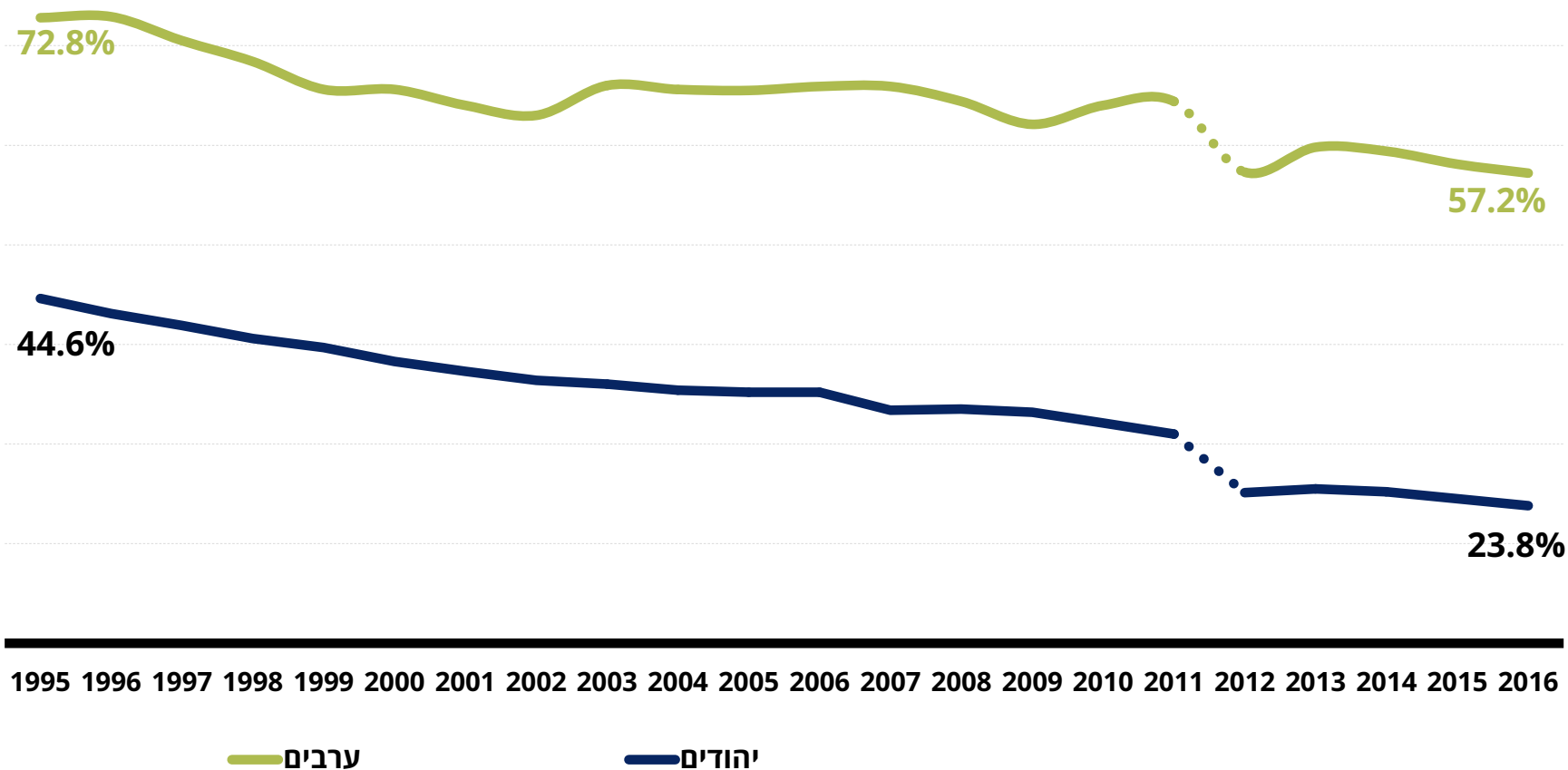

הגברים הערבים מרוכזים במקצועות פיזיים

מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions". נתונים: עיבודים מסקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבודים מעודכנים לשנת 2016 (גילי 15 ומעלה, לא כולל משלח יד לא ידוע).

תעסוקה במשלחי יד פיזיים

שיעור הגברים המועסקים במשלחי יד פיזיים

מקור: עיבודים לסקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 1995–2018 (גילי 15 ומעלה, לא כולל משלח יד לא ידוע).

הבעיות המרכזיות של גברים ערבים בשוק העבודה

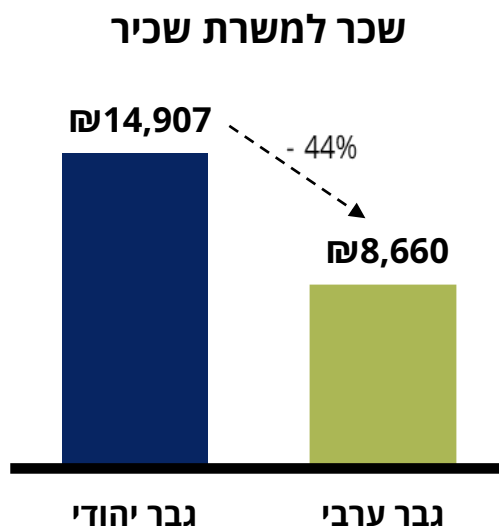
ריכוז תעסוקתי במשלחי יד שבהם נדרש כושר פיסי ומיומנות נמוכה

❑ פרישה מוקדמת מהעבודה, המתאפשרת בשל:

- קיומן של תמיכות ממשלתיות
- מאפיין תרבותי - תמיכת הילדים בהוריהם מגיל צעיר

❑ שכר ממוצע נמוך יחסית*

- הפער בשכר משקף פערים בשכר לשעת עבודה (ובפרט עבודה)
- מספר שעות העבודה של יהודים וערבים דומה

שיעור גבוה יחסית של גברים בעלי השכלה אקדמית אינם מועסקים במקצועות הלימוד שלהם

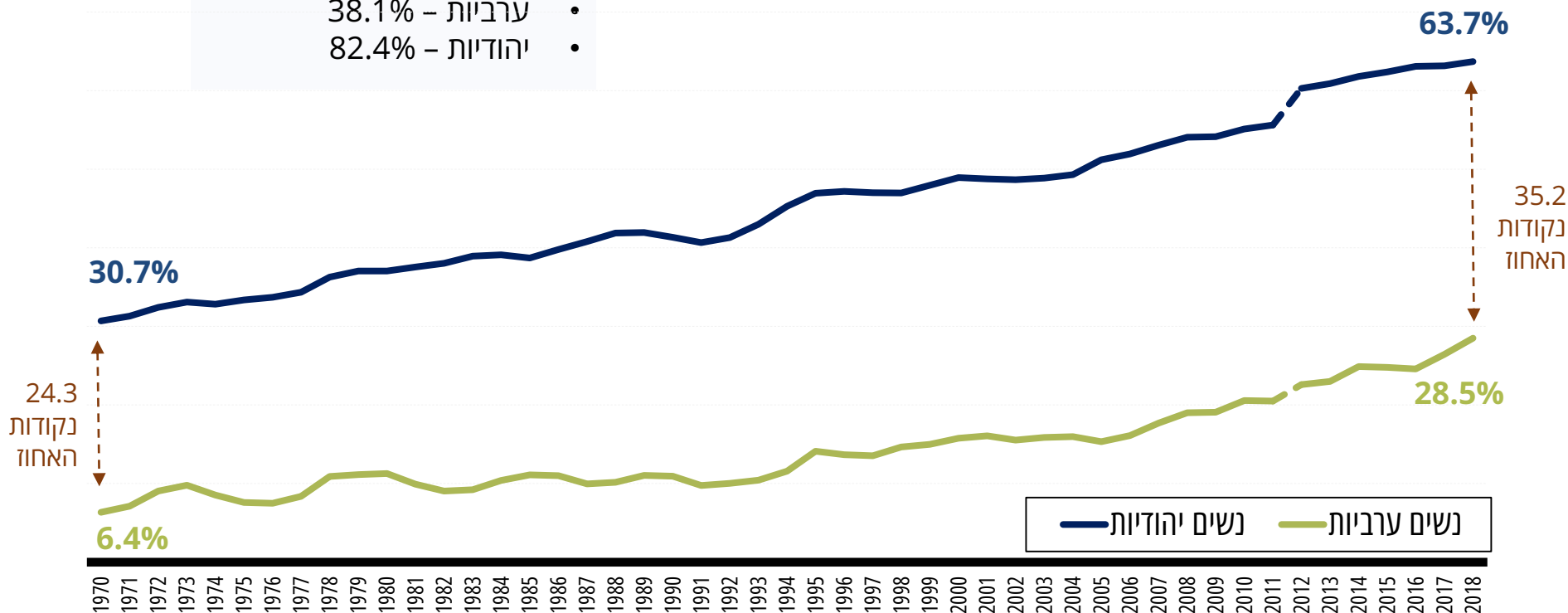
מקור: ישיב ערן וניצה (קלינר) קסיר, 2010, "דפוסי ההשתתפות של ערביי ישראל בשוק העבודה", סקר בנק ישראל 84.
* עיבודים מעודכנים מסקר הוצאות משק הבית 2017 של הלמ"ס. (עיבוד לגילי העבודה העיקריים).

תעסוקה

שיעור התעסוקה של נשים*

שיעור התעסוקה של נשים
בגילי 25-64 בשנת 2018:

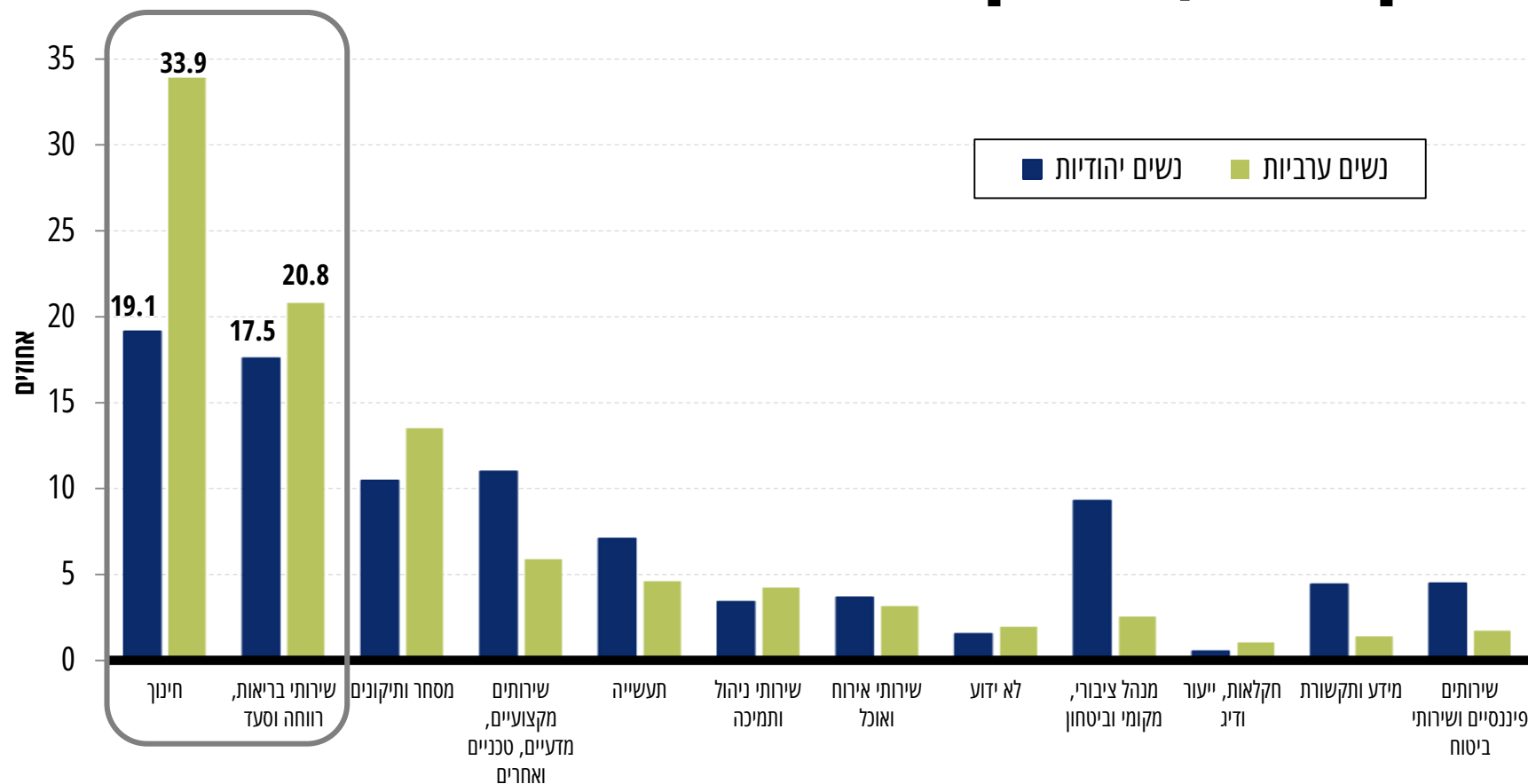
- ערביות - 38.1%
- יהודיות - 82.4%

מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions".
נתונים: עיבודים מעודכנים מסקרי כוח אדם של הלמ"ס, בני 15 ומעלה, שנים 1970–2018. * בסדרה יש שבר שכן שונו הגדרות התעסוקה בין שנת 2011 ל-2012, מתעסוקה אזרחית לתעסוקה הכוללת גם תעסוקה צבאית.

תעסוקה

תעסוקת נשים, לפי ענף

הנשים הערביות מרוכזות בענפי השירותים הציבוריים

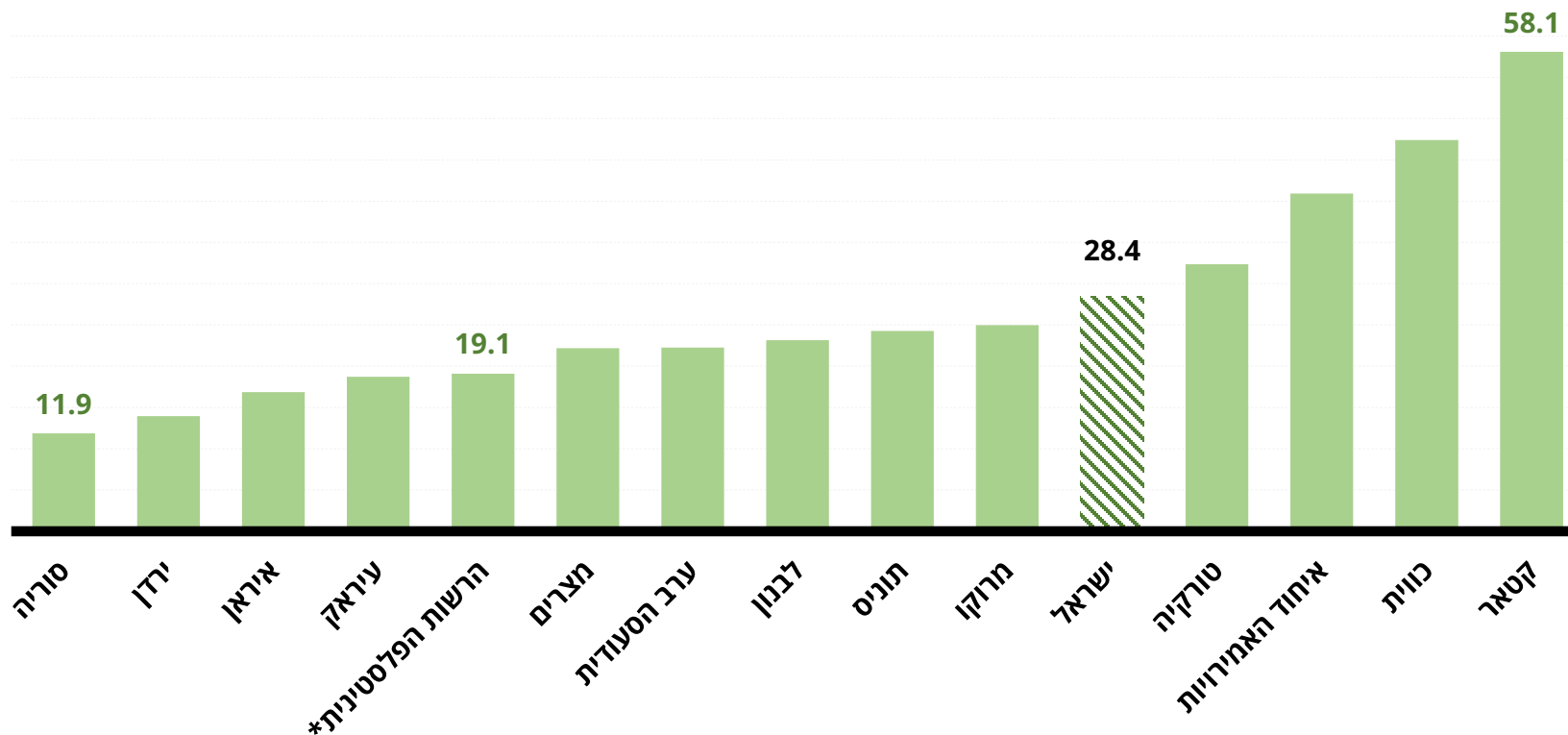
שיעור גבוה מועסקות בחלקיות משרה

מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), ["The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions"](#)
 נתונים: עיבודים מסקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבודים מעודכנים לשנת 2016.

תרבות ותעסוקת נשים

שיעור התעסוקה של נשים ערביות בישראל אינו חריג בהשוואה למדינות ערביות ומוסלמיות אחרות

שיעור ההשתתפות בכוח העבודה של נשים ערביות בישראל בהשוואה למדינות ערביות ומוסלמיות* (אחוזים)

נתונים: אתר הבנק העולמי ו-PCBS: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה הפלסטינית והשנתון הסטטיסטי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2018. (מתוך: קסיר (קלינר), 2018).
 * הנתונים מתייחסים לשנת 2015 וכוללות את אוכלוסיית יהודה ושומרון בלבד

היבטים שונים של מאפיינים תרבותיים-מסורתיים / שמרנות

□ שליטה במיומנויות ובטכנולוגיות מודרניות

□ עמדות לגבי תפקידה המגדרי ומעמדה של האישה

- עמדות של האישה
- עמדות של המשפחה – בן הזוג, הורים, אחים
- עמדות של החברה

□ שמרנות דתית

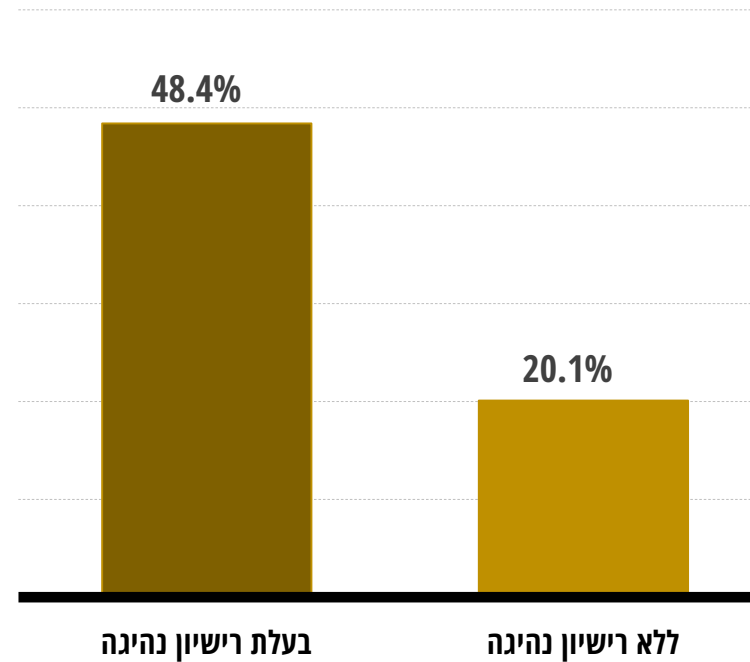
יש מתאם חיובי בין ההיבטים השונים של המסורתיות / השמרנות

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, סאמי מיערי וגלי ליס-גינסבורג (בקרו), "עמדות תרבותיות, רמת דתיות, ידע מודרני ותעסוקת נשים ערביות – ממצאי סקר נשים בחברה הערבית". משרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים.

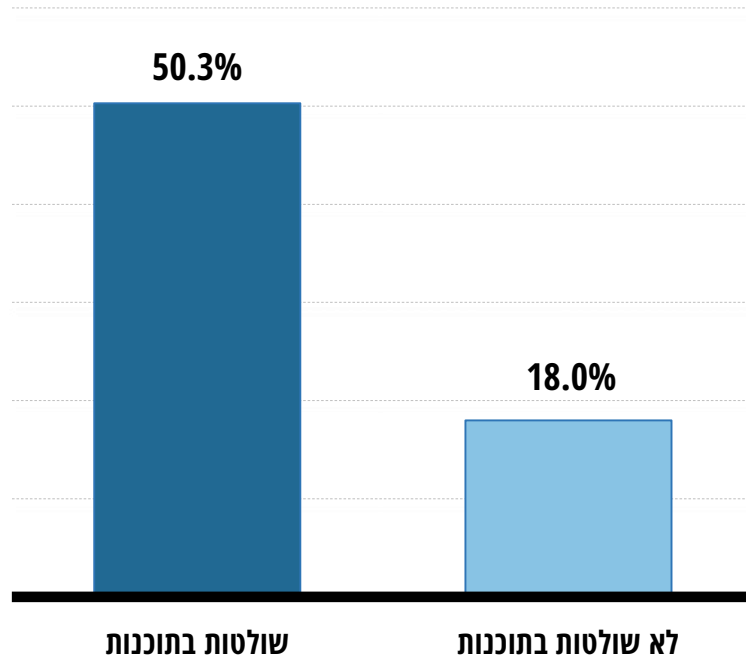
שליטה בטכנולוגיות מודרניות

שיעור המועסקות

לפי בעלות על רישיון נהיגה

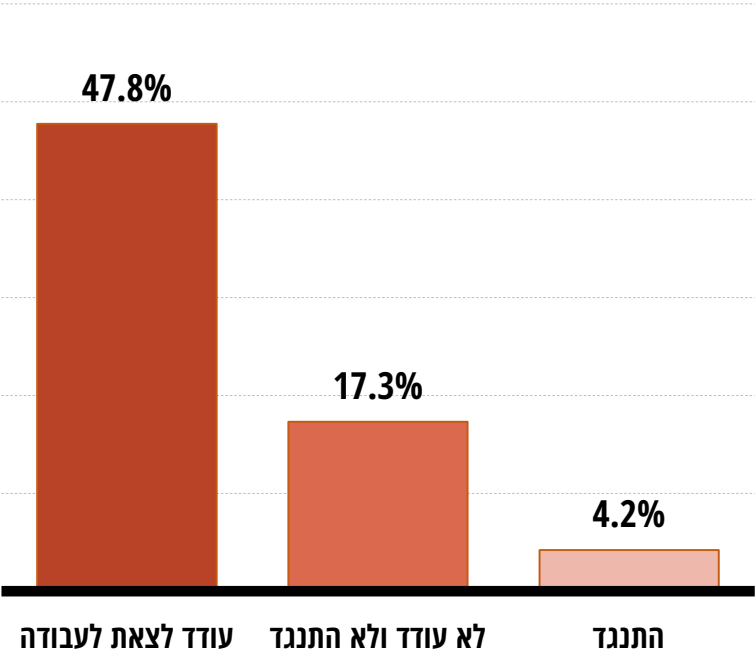
לפי שליטה בתוכנות עבודה בסביבה
ממוחשבת

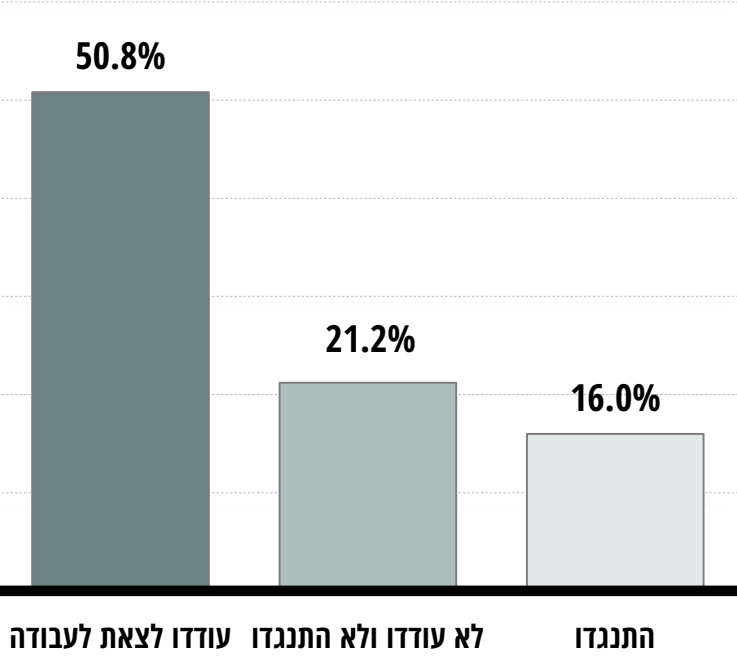
מקור: ניצה (קלינר) קסיר, סאמי מיעארי וגלי ליס-גינסבורג (בקרוב), "עמדות תרבותיות, רמת דתיות, ידע מודרני ותעסוקת נשים ערביות – ממצאי סקר נשים בחברה הערבית". משרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים.
נתונים: עיבוד לנתונים מסקר שנערך למחקר של ישיב ערן, סמי מיעארי וניצה (קלינר) קסיר. סקר במימון משרד הכלכלה.

שיעור המועסקות

לפי עמדות הבעל על יציאת האישה לעבודה

לפי עמדות המשפחות של האישה ושל בעלה, על יציאת האישה לעבודה

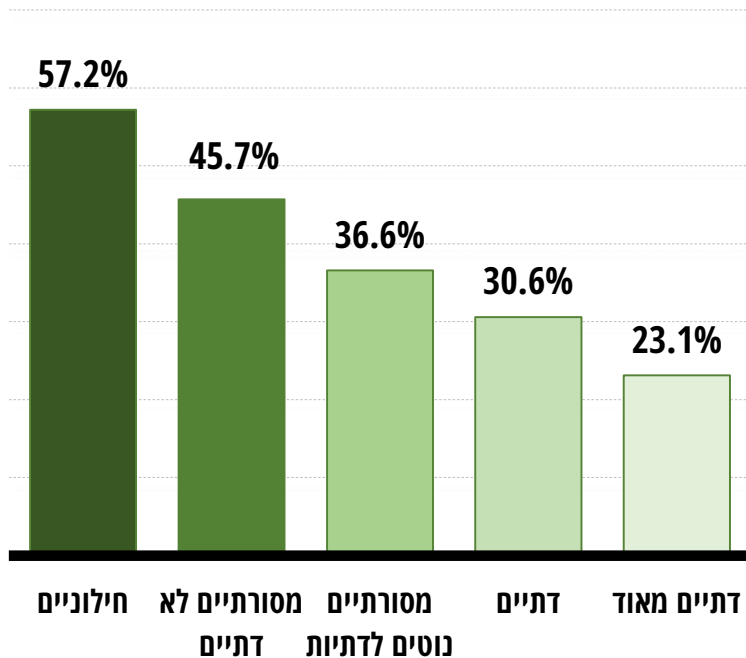

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, סאמי מיעארי וגלי ליס-גינסבורג (בקרוב), "עמדות תרבותיות, רמת דתיות, ידע מודרני ותעסוקת נשים ערביות – ממצאי סקר נשים בחברה הערבית". משרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים.
נתונים: עיבוד לנתונים מסקר שנערך למחקר של ישיב ערן, סמי מיעארי וניצה (קלינר) קסיר. סקר במימון משרד הכלכלה.

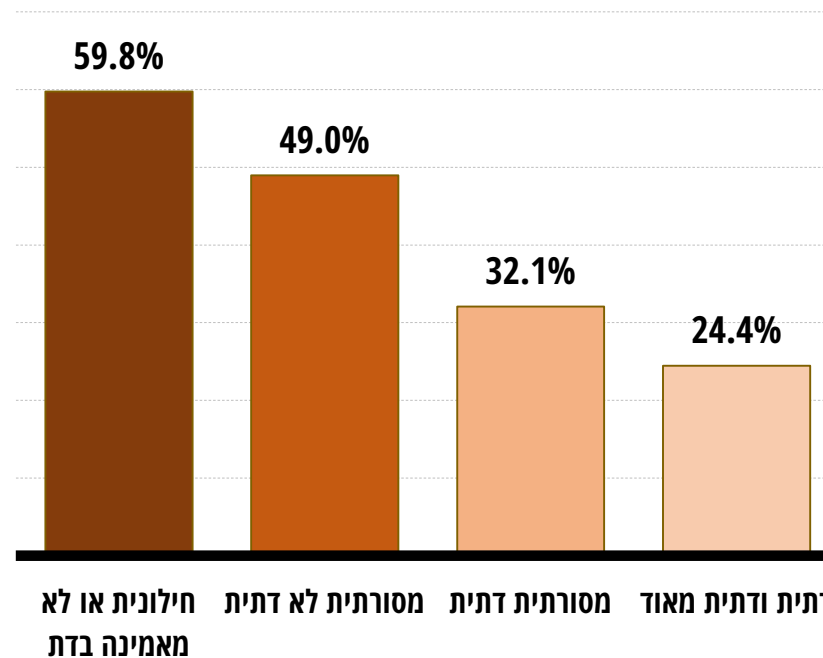
רמת דתיות

שיעור המועסקות

לפי רמת דתיות של ההורים של האישה

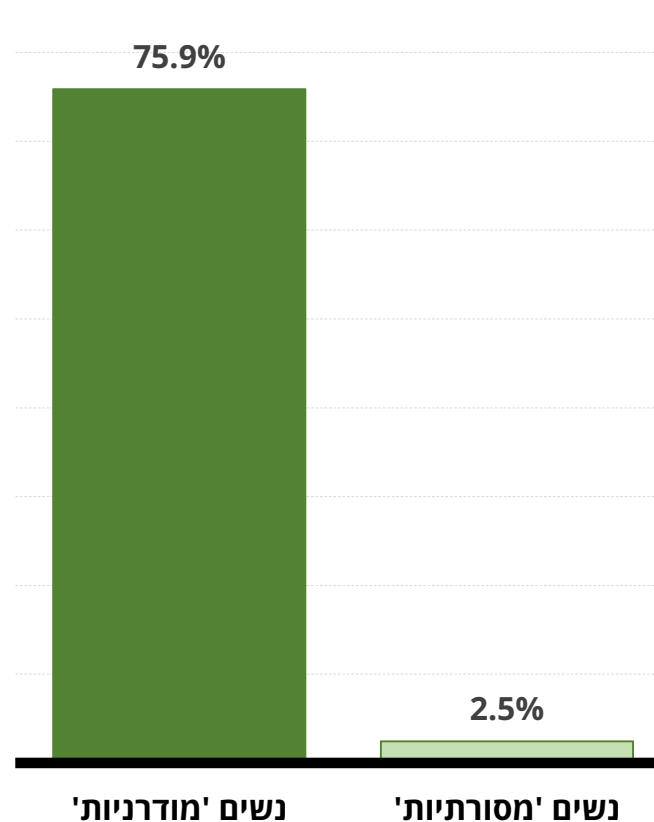
לפי רמת דתיות של האישה

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, סאמי מיעארי וגלי ליס-גינסבורג (בקרוב), "עמדות תרבותיות, רמת דתיות, ידע מודרני ותעסוקת נשים ערביות – ממצאי סקר נשים בחברה הערבית". משרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים.
נתונים: עיבוד לנתונים מסקר שנערך למחקר של ישיב ערן, סמי מיעארי וניצה (קלינר) קסיר. סקר במימון משרד הכלכלה.

תרבות ותעסוקת נשים

שיעור המועסקות, מודרניות מול מסורתיות

מודרניות מול מסורתיות (תרגיל שרירותי)
חלוקה לפי מספר שני"ל, ידע באנגלית, בקיאות שימוש בתוכנות מחשב, רישיון נהיגה, עידוד ההורים ליציאה לעבודה ורמת דתיות.*
[מודרניות כ-13% מהאוכלוסייה, מסורתיות כ-11%]

מקור: ישיב ערן, סאמי מיעארי וניצה (קלינר) קסיר, מחקר בתהליך.

*ממצאים דומים התקבלו גם בהגדרות אחרות של מודרניות, ובמחקר קודם: ישיב ערן וניצה (קלינר) קסיר, 2010, "צפוני ההשתתפות של ערביי ישראל בשוק העבודה", סקר בנק ישראל 84, עמ' 39-86

גורמים המסבירים פערי תעסוקה בין אוכלוסיות

❑ העדפות אישיות ותרבותיות

❑ חסמים טרום-שוק-העבודה – חסמים לרכישה של הון אנושי (כשפה ומקצוע)

- הקצאת משאבים לא זהה
- אפליה/העדפה-מתקנת בקבלה ללימודים
- הבדלים באיכות בתי-הספר של הקבוצות השונות
- נורמות חברתיות המונעות מחברי קבוצה כלשהי לעסוק במקצוע מסוים

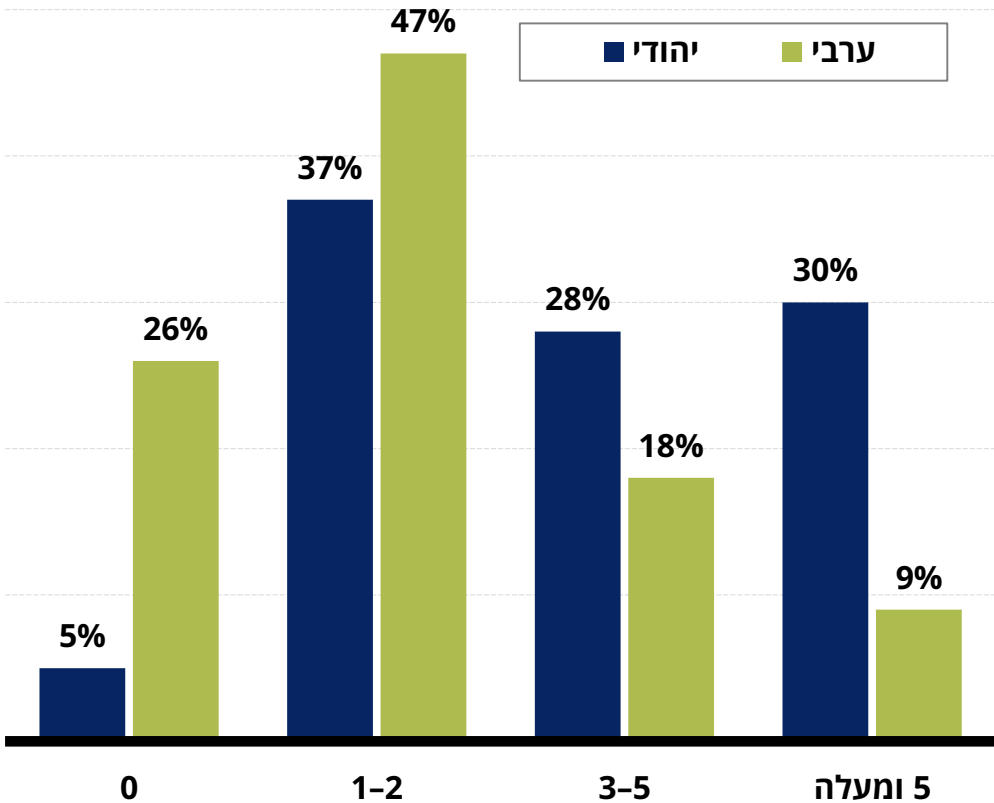
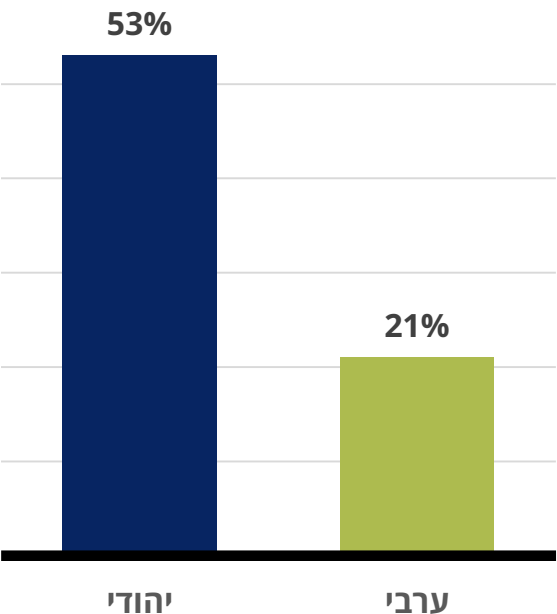
❑ חסמים בתקופת שוק העבודה

- אפליה / העדפה מתקנת
- תרבות
- היעדר רשת נטוורקינג
- רמת תחבורה ותשתיות נמוכה, מחסור באזורי תעסוקה נגישים
- חסמי יציאה לשוק העבודה כמחסור במסגרות לגיל הרך
- חולשה של רשויות מקומיות

מקור: ישיב ערן וניצה (קלינר) קסיר, 2012, "נשים ערביות בשוק העבודה בישראל: מאפיינים וצעדי מדיניות", הרבעון לכלכלה 2011, 1-2, מרץ-יוני, עמ' 120-160.

מספר האנשים מהתחום-המקצועי שבהם ניתן להיעזר בחיפוש עבודה (התפלגות)

נעזרו במכרים להעברת קורות החיים למקום העבודה הנוכחי

מקור: מצגת של עמותת נובה, 2016, מבוסס על סקר של העמותה, שבוצע בשיתוף עם 'קו משווה'.

בחינה אמפירית של החסמים [ישיב וקסיר (קלינר), 2019]

□ מודל שיווי משקל כללי [Hsieh, Hurst, Jones and Klenow (2018), המתבסס על Roy (1951)]

□ נבחנו אמפירית תפקידם היחסי של סוגי החסמים השונים – חסמים טרום-שוק-עבודה לרכישת הון אנושי (מקצוע) וחסמים בשוק העבודה לאחר רכישת המקצוע – ושל בחירת משלח יד:

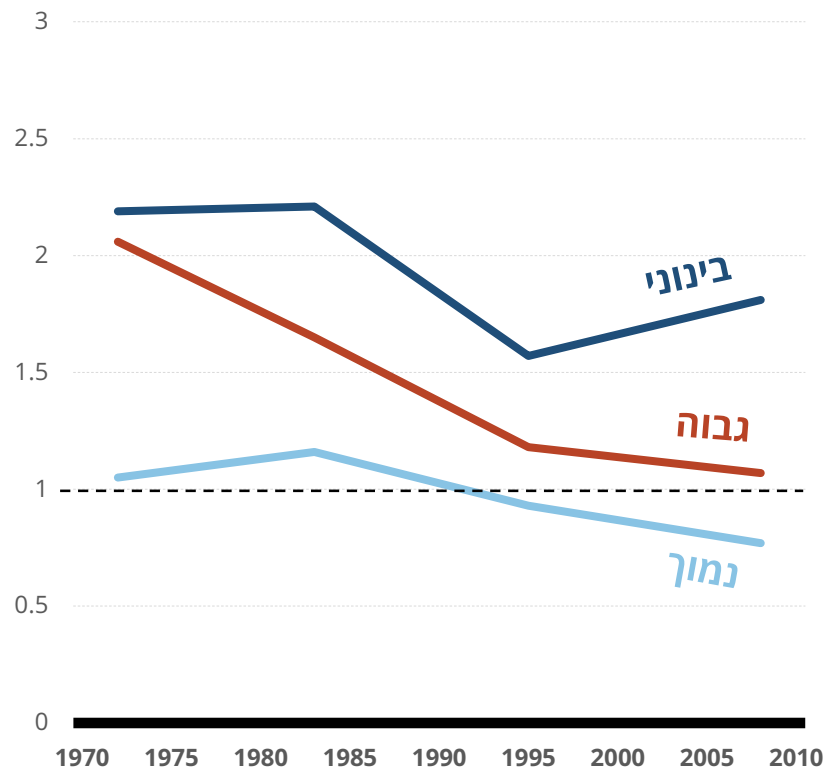
- תקופה של כ-40 שנים
- 4 קבוצות אוכלוסייה: גברים ערבים, נשים ערביות, גברים יהודים ונשים יהודיות
- 3 קבוצות של מקצועות, לפי רמת הכישורים הנדרשת: גבוהה, בינונית ונמוכה
- 3 תקופות בחייו של האדם לאחר ההשקעה בלימודים ("צעירים", "בינוניים" ו"מבוגרים"): בכל תקופה הפרט בוחר בין עבודה במקצוע שלמד לבין עבודה במגזר הביתי

החסמים במודל הם חסמים יחסיים, המושווים לחסמים של גברים יהודים שנורמלו לערך 1

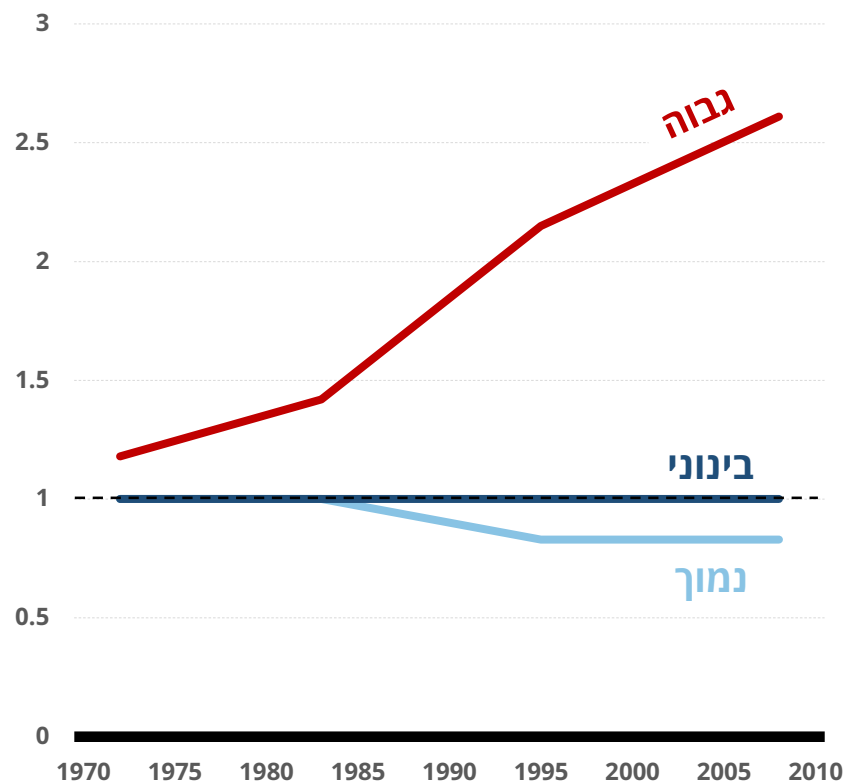
מקור: ישיב, ערן, וניצה (קלינר) קסיר (בקרו). "מלכת החברה הערבית בישראל", בתוך: אבי בן בסט, ראובן גרונאו ואסף זוסמן (עורכים), אורות וצללים בכלכלת השוק – המשק הישראלי 1995-2015. מכון פאליק.

חסמים בשוק העבודה - גברים

חסמים בתקופת העבודה

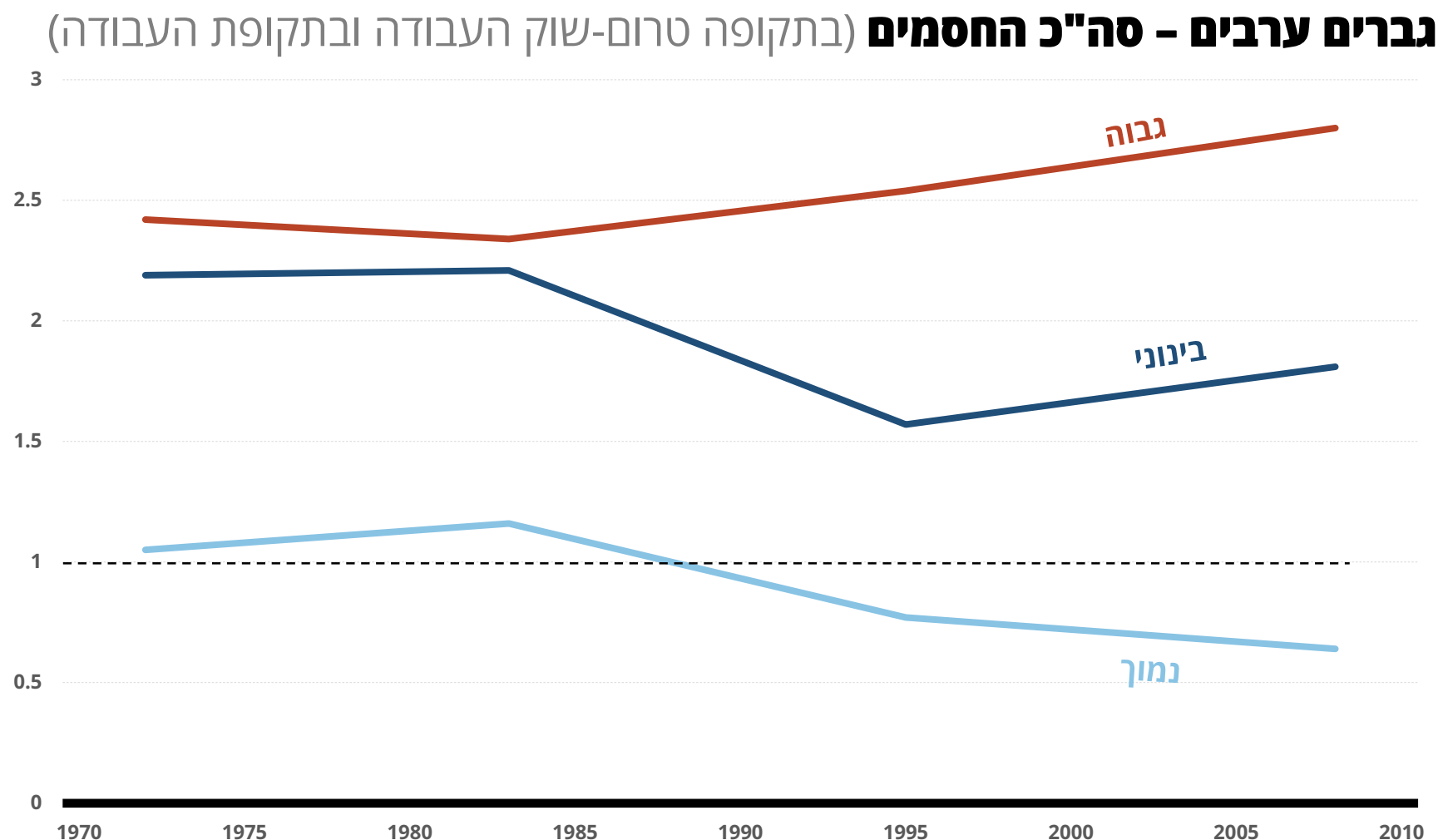

חסמים בתקופת טרום-שוק העבודה (ברכישת הון אנושי)

מקור: ישיב, ערן, וניצה (קלינר) קסיר (בקרב). "מלכת החברה הערבית בישראל", בתוך: אבי בן בסט, ראובן גרונאו ואסף זוסמן (עורכים), אורות וצללים בכלכלת השוק – המשק הישראלי 1995-2015. מכון פאליק.

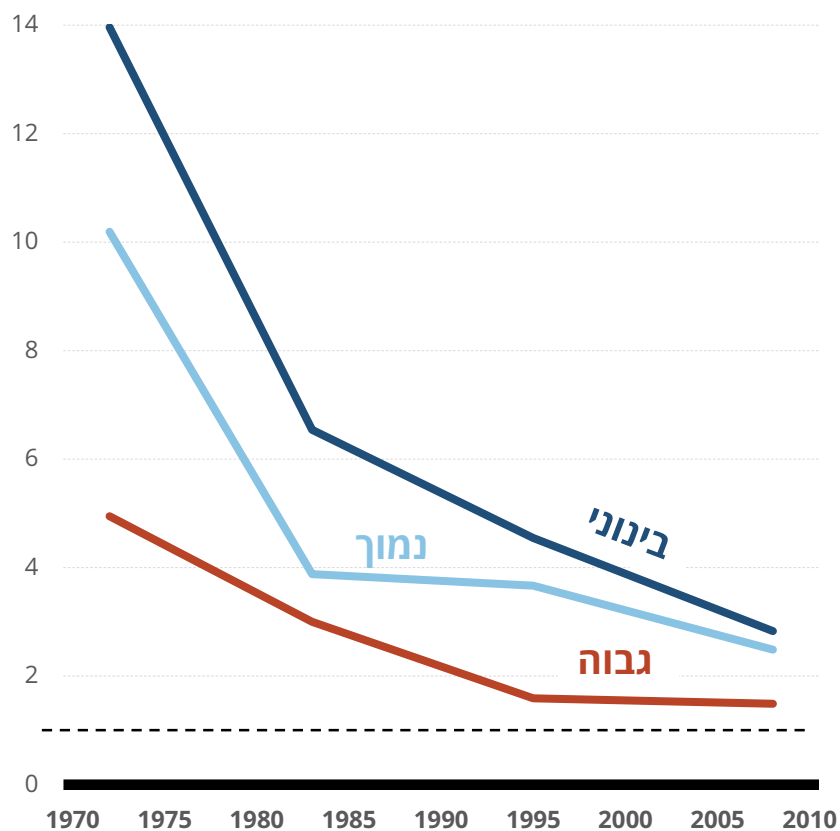
סיכום החסמים - גברים

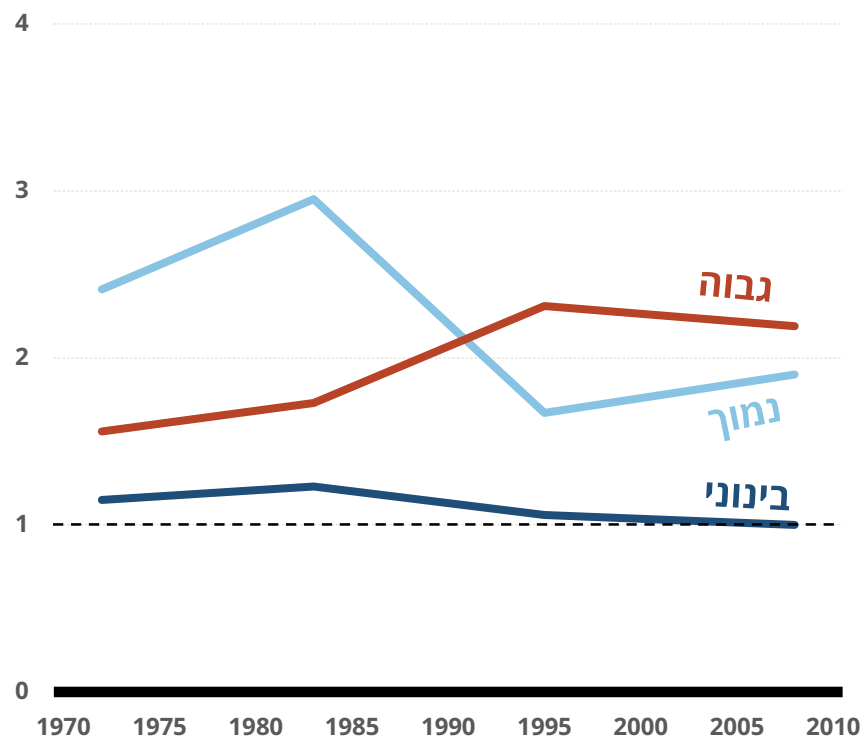
מקור: ישיב, ערן, וניצה (קלינר) קסיר (בקרב). "מלכת החברה הערבית בישראל", בתוך: אבי בן בסט, ראובן גרונאו ואסף זוסמן (עורכים), אורות וצללים בכלכלת השוק - המשק הישראלי 1995-2015. מכון פאליק.

חסמים בשוק העבודה - נשים

חסמים בתקופת העבודה

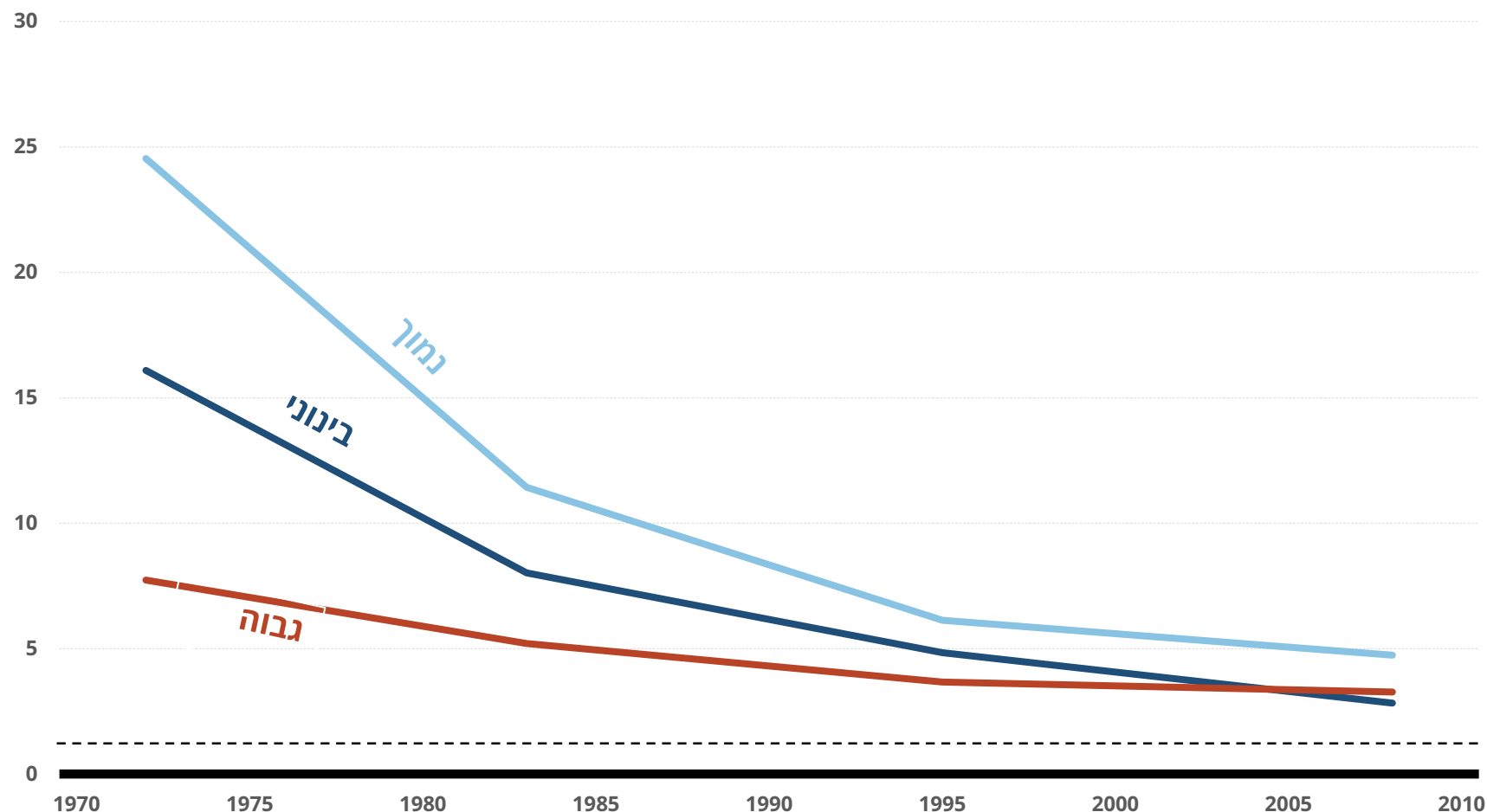
חסמים בתקופת טרום-שוק העבודה (ברכישת הון אנושי)

מקור: ישיב, ערן, וניצה (קלינר) קסיר (בקרב). "מלכת החברה הערבית בישראל", בתוך: אבי בן בסט, ראובן גרונאו ואסף זוסמן (עורכים), אורות וצללים בכלכלת השוק – המשק הישראלי 1995-2015. מכון פאליק.

סיכום החסמים - נשים

נשים ערביות - סה"כ החסמים (בתקופה טרום-שוק העבודה ובתקופת העבודה)

מקור: ישיב, ערן, וניצה (קלינר) קסיר (בקרוב). "מלכת החברה הערבית בישראל", בתוך: אבי בן בסט, ראובן גרונאו ואסף זוסמן (עורכים), אורות וצללים בכלכלת השוק - המשק הישראלי 1995-2015. מכון פאלק.

סיכום החסמים

❑ בפני החברה הערבית קיימים חסמים (בהשוואה לגברים יהודים)

- הן בתקופה של טרום-שוק-העבודה (תקופת רכישת הון אנושי)
- והן בתקופת העבודה

❑ על פני זמן, ירידה בחסמים בתקופת העבודה

❑ תמונה מעורבת בכיווני השינוי בחסמים ברכישת הון אנושי

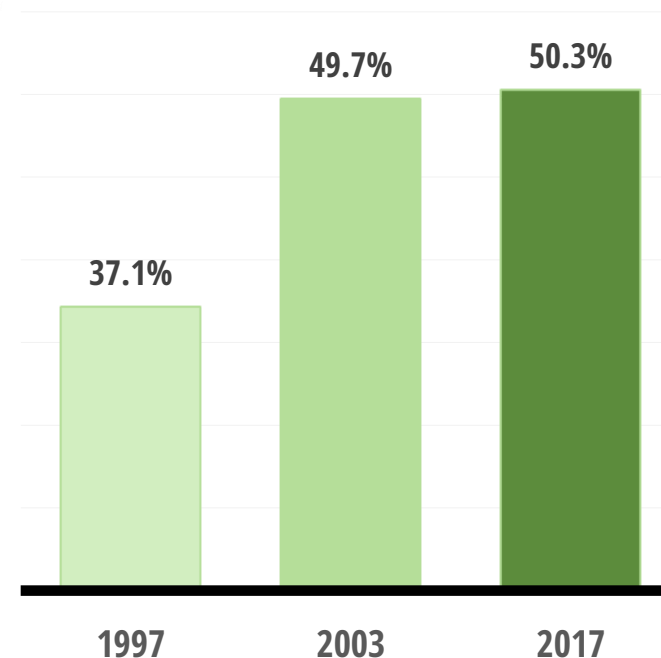
- עלייה בחסמים לרכישת מקצוע המצריך כישורים גבוהים
- וירידה / יציבות בחסמים בקבוצות האחרות

מקור: ישיב, ערן, וניצה (קלינר) קסיר (בקרב). "מלכת החברה הערבית בישראל", בתוך: אבי בן בסט, ראובן גרונאו ואסף זוסמן (עורכים), אורות וצללים בכלכלת השוק – המשק הישראלי 1995-2015. מכון פאליק.

השלכות ומדיניות

עוני ומעמד כלכלי

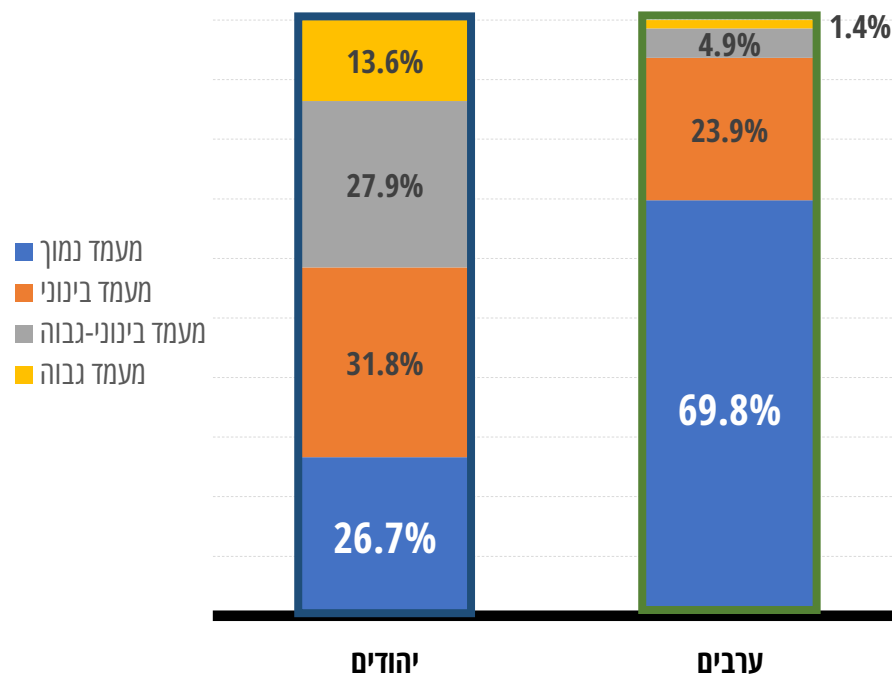
שיעור העניים בחברה הערבית, על פני זמן

48% מהעניים בישראל הם ערבים

מקור: עיבודים מסקרי הכנסות והוצאות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

התפלגות המעמדות הכלכליים, לפי רמות הכנסה, נפשות, 2017

מעמד נמוך: משקי הבית שהכנסתם נמוכה מ-75% מההכנסה החציונית (לנפש סטנדרטית)
מעמד בינוני: משקי הבית שהכנסתם גבוהה מ-75% מההכנסה החציונית ונמוכה מ-125% (לנפש סטנדרטית)
מעמד בינוני-גבוה: משקי הבית שהכנסתם גבוהה מ-125% מההכנסה החציונית ונמוכה מ-200% (לנפש סטנדרטית)
מעמד גבוה: משקי הבית שהכנסתם גבוהה מ-200% מההכנסה החציונית (לנפש סטנדרטית)

השלכות על החברה הערבית

□ ילדים נאלצים לסייע לפרנסת המשפחה – ויתור על רכישת השכלה, והתוצאה עוני בין-דורי

□ פערים כלכליים ניכרים בין יהודים וערבים

□ ניכור מהמדינה וממוסדותיה

*מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), ["The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions"](#).

השלכות על כלל המשק

- לשילוב החלקי של ערביי ישראל בשוק העבודה השלכות על כלל המשק
- השקעה בחברה הערבית תניב תשואה לכלל המשק
- השקעה בחברה הערבית (סימולציה):

עלות תקציבית (במחירים ריאליים קבועים) – מחצית מהעלות המוצעת (הסימולציות לנשים בלבד)

□ **ב-10 השנים הראשונות:** כ-2 מיליארד ₪ בממוצע לשנה

השקעה שנתית ראשונה של 0.75 מיליארד ש"ח, שעולה בכל שנה עד ל-3 מיליארד ש"ח לאחר 10 שנים

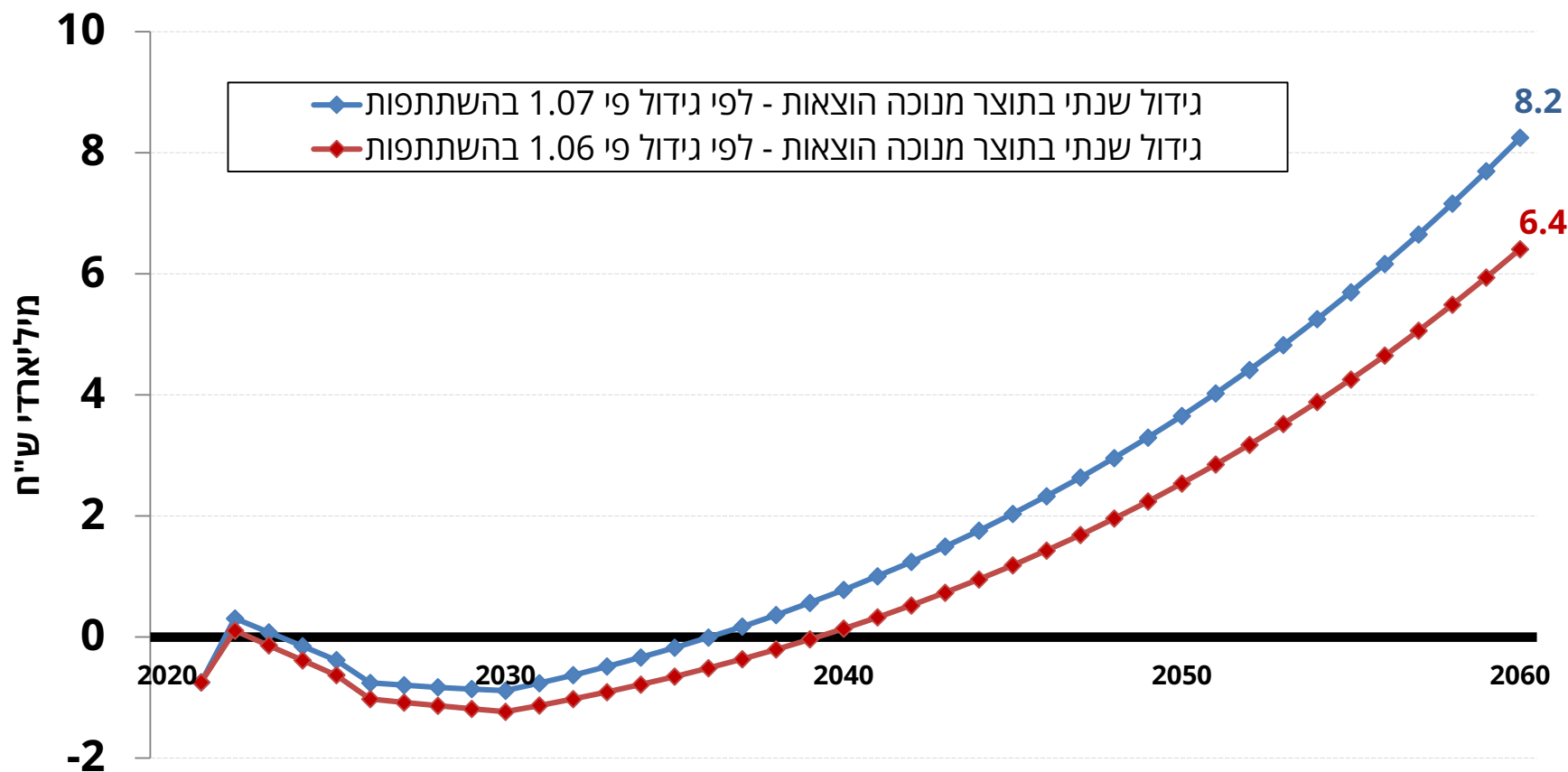
□ **ב-30 השנים הבאות (תקציב קבוע):** כ-3 מיליארד ₪ בממוצע לשנה

מקור: "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions" (2014), Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv.

השלכות תשואה להשקעה

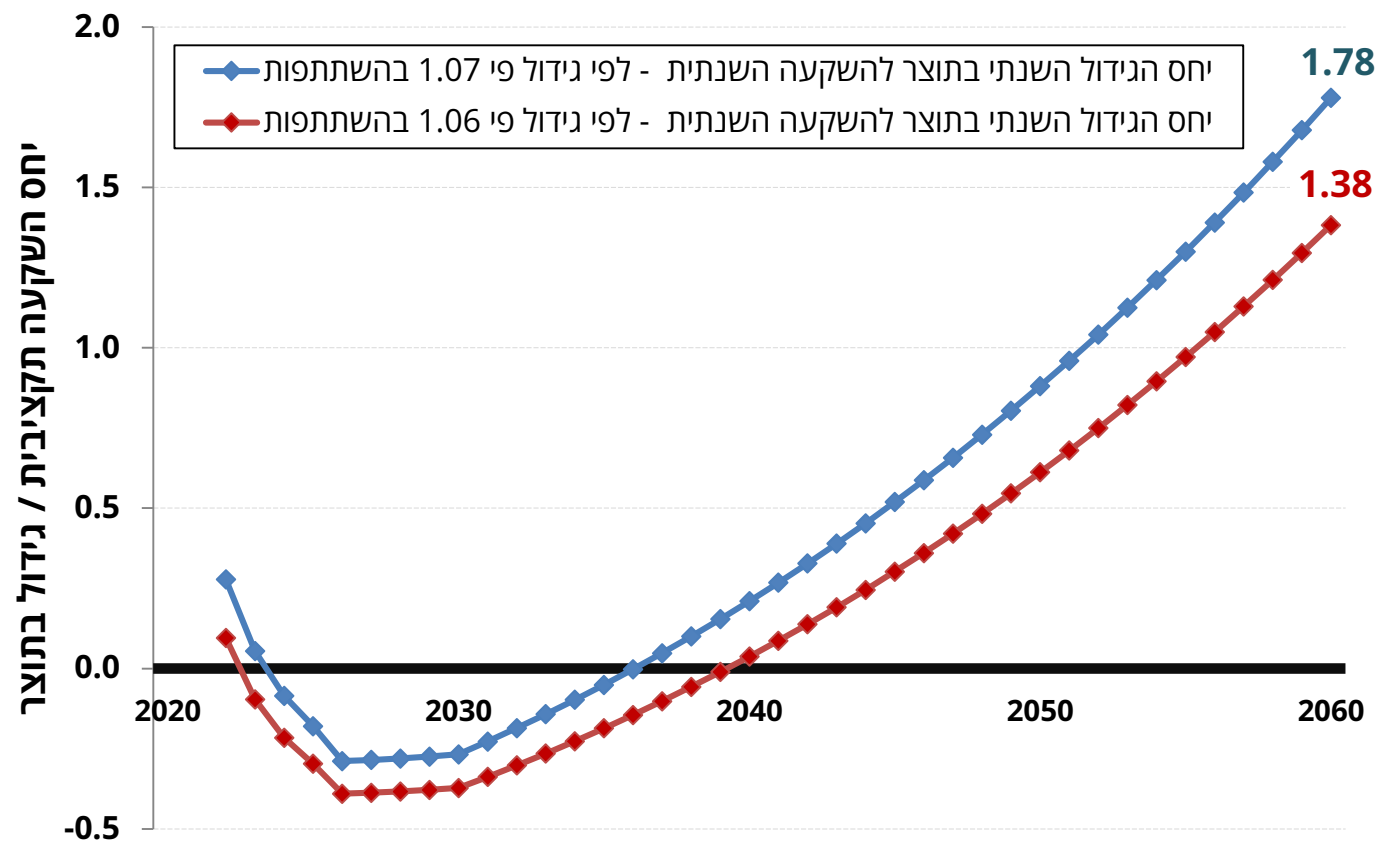
תרומה נטו לתוצר השנתי כתוצאה מהמדיניות (סימולציה)

מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions" מחירים קבועים, שנת 2011.

השלכות תשואה להשקעה

הגידול של התוצר יחסית להשקעה השנתית (סימולציה)

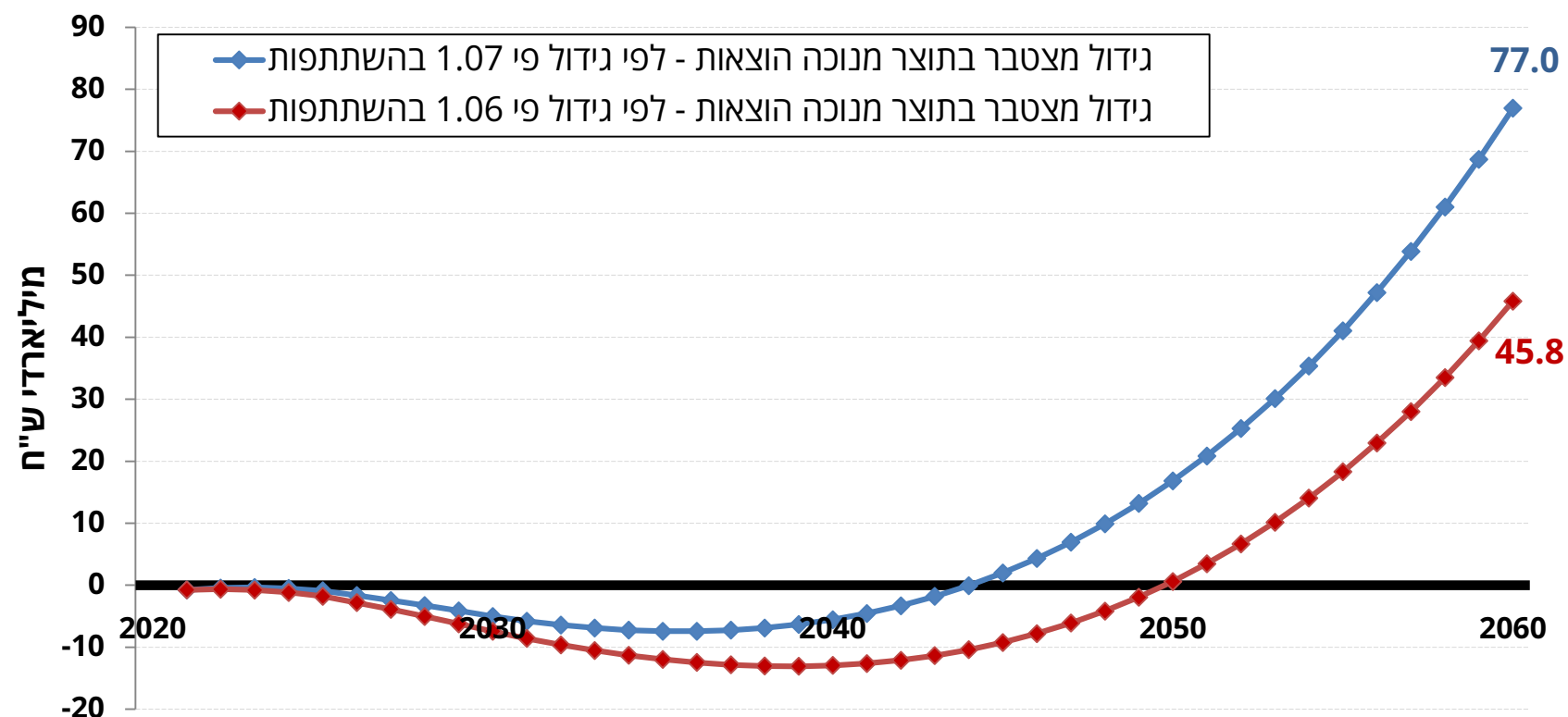

$$1 - \frac{\text{גידול שנתי בתוצר}}{\text{השקעה תקציבית שנתי}} = 1$$

מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions"

השלכות תשואה להשקעה

תרומה נטו מצטברת לתוצר (לא מהוונת) כתוצאה מהמדיניות המצטברת (סימולציה)

מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions" מחירים קבועים, שנת 2011.

השלכות על כלל המשק

□ פגיעה משמעותית בתוצר - בהערכות שמרניות התשואה להשקעה היא 7%*

שיעור תשואה פנימי (סימולציה)

קצב גידול מספר המשתתפות - מכפלה של 1.07	קצב גידול מספר המשתתפות - מכפלה של 1.06
שיעור תשואה פנימי של כ-11.8%	שיעור תשואה פנימי צפוי של כ-7.1%

□ הקטנת היקף תקבולי המיסוי והגדלת היקף תשלומי ההעברה

□ פגיעה בחוסן הלאומי

מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), ["The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions"](#)

מדיניות – רציונל ועקרונות

הבעיות

- ❑ הצטברות של בעיות משמעותיות במשך עשורים
- ❑ בעיות מבניות ברמה מקרו-כלכלית

מה נדרש מהמדיניות?

- ❑ מהלך פיסקלי משמעותי ולא שינויי תקציב נקודתיים
- ❑ רפורמה שתקיף תחומים רבים

עקרונות המדיניות שנדרשת

- ❑ טיפול בצד הביקוש לעובדים ובצד היצע העובדים
- ❑ העצמת החברה הערבית לצד פעולות ליצירת חברה משותפת

מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), ["The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions"](#), קסיר (קלינר) ניצה ואסף צחור-שי, 2016. "תמונת מצב: פיתוח כלכלי – החברה הערבית, הדרוזית והצ'רקסית", גבעת חביבה (דצמבר).

פעילות אקטיבית כולל הקצאת משאבים

□ מאז שנת 2000 השתנתה התפיסה וגברה ההכרה בצורך בסיוע לחברה הערבית

□ בעשור האחרון (בעיקר), מתבטא גם במדיניות בפועל:

- הוקמה הרשות לפיתוח כלכלי חברתי של המגזר הערבי, הדרוזי והצ'רקסי
- הוקצו תקציבים רבים
- הופעלו תכניות לפיתוח כלכלי חברתי של החברה הערבית (בתשתיות, בתחבורה, בחינוך, בתעסוקה ועוד)
- נקבעו יעדי תעסוקה

□ פעילות של גופים אזרחיים ופילנתרופיה

תוצאות

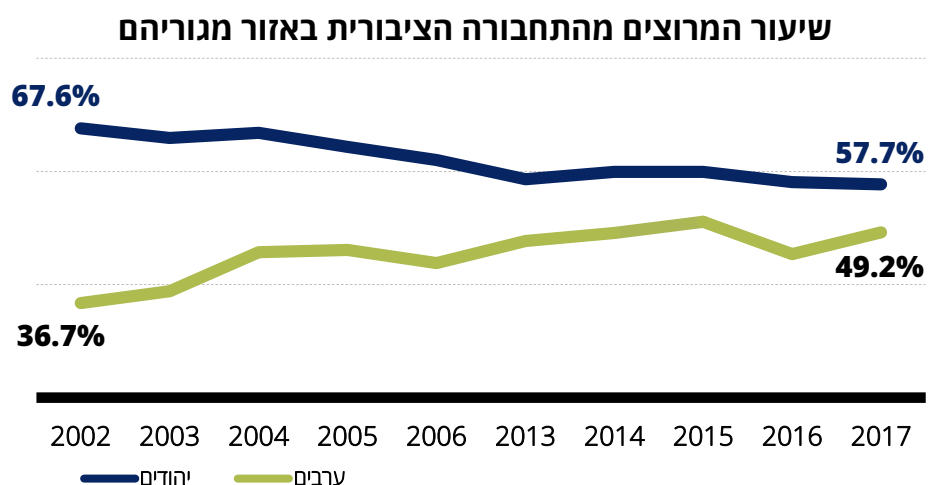
❑ שיפור משמעותי ברמת הפיתוח הכלכלי בחברה הערבית

❑ עלייה בשיעור המשכילים ובפרט בקרב הנשים

❑ העמקת שילובה של החברה הערבית בשוק העבודה

❑ עלייה בשיעור שבעי הרצון בתחומי חיים

שונים

❑ אך, הפערים טרם נסגרו...

*מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "שביעות הרצון של החרדים ממערכת החינוך", המכון החרדי למחקרי מדיניות. עיבוד לסקר כוח-אדם 2016, הלמ"ס.

לשילוב מוצלח בתעסוקה נדרשת הירתמות של:

❑ **הממשלה** - המעסיק הגדול במשק וקובעת מדיניות

❑ **השלטון המקומי**

❑ **המעסיקים**

❑ **החברה הערבית – מנהיגים ופרטים**

תודה על ההקשבה